

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİNİN
YORDAYICILARININ İNCELENMESİ**

Tuba Şavluk

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren On iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Tuba

Soyadı : Şavluk

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Gelişimlerinin Yordayıcılarının İncelenmesi

İngilizce Adı: The Examine of Career Development Predictors of Middle School Students

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde etik ve bilimsel ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak Kaynaklar Bölümünde belirttiğimi ve bu bölümler haricindeki ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı-Soyadı: Tuba Şavluk

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tuba Şavluk tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Gelişimlerinin Yordayıcılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Feride Bacanlı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç. Dr. Kemal Öztemel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Aysel Çoban

Okul öncesi eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 25.07.2019

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca beni destekleyen, derin bilgisi ile beni aydınlatan, bana sabır ve anlayışla yaklaşan ve öğrenme sürecinde beni her zaman yüreklendiren tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Feride BACANLI'ya, Araştırma süreci boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle içtenlikle paylaşan ve bana yardımcı olan değerli hocam ve Doç. Dr. Kemal ÖZTEMEL'e, Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca bana katkı sağlayan tüm öğretim üyelerine, araştırmaya gönüllü olarak katkı sunan tüm öğrencilere,

Yanımda olan ve hayatıma anlam katan herkese teşekkür ederim.

Tuba Şavluk

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİNİN YORDAYICILARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuba Şavluk

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının, kariyer seçiminde aile etkilerinin ve cinsiyetlerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Ayrıca bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişiminin algılanan akademik başarı düzeyine, sınıf düzeyine, doğum sırasına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne ve baba ile birlikte yaşamayıp yaşamamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmektedir. Çalışma grubu 316 (154 kız, 160 erkek, 2 öğrenci cinsiyet belirtmemiştir.) ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencisinden meydana gelmektedir. Araştırmada veriler, Çocuklukta Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ), Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ), Coopersmith Özsaygı Envanteri (CÖE) ve Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerin analizi için çoklu doğrusal regresyon analizi, t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Benlik saygısı, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyet ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimine ilişkin toplam varyansın %25'ini açıklamıştır. Benlik saygısı, ortaokul öğrencilerinin çocukluk kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olmuştur. Ortaokul öğrencilerinin çocukluk kariyer gelişimlerinin algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Araştırma sonuçları ilgili literatür kapsamında tartışılmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir. Gelecek araştırmalar ve uygulamalı çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Ortaokul öğrencileri, kariyer gelişimi, kariyer seçiminde aile etkisi, benlik saygısı
Sayfa adedi : 82
Danışman : Prof. Dr. Feride Bacanlı

EXAMINE OF CAREER DEVELOPMENT PREDICTORS OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS

(M. S. Thesis)

Tuba Şavluk

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July, 2019

ABSTRACT

The aim of this research was to examine whether self-esteem, family effects in career choice and gender predict together career development of sixth, seventh and eighth grade students. In addition, in this research, it is examined whether the career development of middle school students differ significantly according to perceived academic achievement level, class level, birth order, mother education level, father education level, whether or not living with mother and father. The study group consisted of 316 (154 females, 160 males, 2 students who did not specify gender) sixth, seventh and eighth grade students. The data were collected by using the Childhood Career Development Scale (CCDS), The Family Influence Scale (FIS), Coopersmith Self-Esteem Inventory (CPS) and Personal Information Form (CIF). Multiple linear regression analysis, t test, one way analysis of variance (ANOVA) and confirmatory factor analysis were used for the analysis of the collected data. Self-esteem, family influence in career choice and gender explained 25% of the total variance in middle school students' career development. Self-esteem has been the strongest predictor of childhood career development for middle school students. It was found that childhood career development of middle school students differed significantly according to perceived academic achievement level. The results of the research were discussed within the scope of the related literature. The limitations of the study are indicated. Suggestions for future research and applied studies are presented.

Key Words: Middle school students, career development, family influence, self-esteem
Page Number:82
Supervisor: Prof. Dr. Feride Bacanlı

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
Kariyer Gelişim Kuramları	9
Ginzberg, Ginsburg, Axelrad Ve Herma (1951) Mesleki Gelişim Kuramı kontrol et.....	9
<i>Hayal (Fantezi) Dönemi (6-11 yaş)</i>	10
<i>Deneme Dönemi (11-17 yaş)</i>	10
<i>İlgi Basamağı</i>	11
<i>Yetenek Basamağı</i>	11
<i>Değer Basamağı</i>	11
<i>Geçiş basamağı</i>	11

Gerçekçi Dönem (17-18 Yaşından Yetişkinliğe Kadar)	11
<i>Keşfetme Basamağı</i>	<i>11</i>
<i>Billurlaşma Basamağı</i>	<i>12</i>
<i>Belirleme Basamağı.....</i>	<i>12</i>
Gottfredson 'un Öz-Yaratım, Daraltma ve Uzlaşma Kuramı	12
<i>Bilişsel Gelişim</i>	<i>13</i>
<i>Öz-Yaratım.....</i>	<i>14</i>
<i>Daraltma</i>	<i>16</i>
<i>Büyüklik ve Güce Yönelim (3-5 yaş).....</i>	<i>17</i>
<i>Cinsiyet Rollerine Yönelim (6-8 yaş).....</i>	<i>17</i>
<i>Üçüncü Aşama: Sosyal Değerlendirmeye Yönelim (9-13 yaş).....</i>	<i>17</i>
<i>İçsel Biricik Benliğe Yönelim (14 yaş üstü).....</i>	<i>18</i>
<i>Uzlaşma.....</i>	<i>18</i>
Super'ın Yaşam Boyu Kuramı.....	21
<i>Büyüme dönemi: 0-14 Yaşlar.....</i>	<i>21</i>
<i>Hayal Basamağı</i>	<i>21</i>
<i>İlgi Basamağı.....</i>	<i>22</i>
<i>Yetenek Basamağı.....</i>	<i>22</i>
<i>Araştırma Dönemi: 14-24 Yaşlar.....</i>	<i>22</i>
<i>Deneme Basamağı</i>	<i>22</i>
<i>Geçiş Basamağı.....</i>	<i>23</i>
<i>İzleme Basamağı.....</i>	<i>23</i>
<i>Yerleşme Dönemi:25-44 Yaşlar</i>	<i>23</i>
<i>Sınama Basamağı</i>	<i>23</i>
<i>Sağlamlaştırma Basamağı.....</i>	<i>23</i>
<i>Sürdürme Dönemi: 45-64 Yaşlar.....</i>	<i>23</i>

<i>Çöküntü Dönemi:65 Yaş Sonrası</i>	<i>24</i>
<i>Yavaşlama Basamağı.....</i>	<i>24</i>
<i>Emeklilik Basamağı</i>	<i>24</i>
Super’ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli	24
<i>Merak.....</i>	<i>25</i>
<i>Keşif/ Araştırma.....</i>	<i>25</i>
<i>Bilgi.....</i>	<i>27</i>
<i>Anahtar Figürler, Rol Modeller</i>	<i>28</i>
<i>Denetim Odağı.....</i>	<i>29</i>
<i>İlgilerin Gelişimi.....</i>	<i>29</i>
<i>Zaman Perspektifi</i>	<i>30</i>
<i>Benlik Kavramı ve Plan Yapma</i>	<i>30</i>
Kariyer Gelişimi İle İlgili Araştırmalar	31
Kariyer Gelişimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	31
Kariyer Gelişimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	33
Benlik Saygısı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	37
Benlik Saygısı İle İlgili Araştırmalar	39
Kariyer Seçiminde Aile Etkisi İle İlgili Kuramsal Açıklamalar	41
Ailenin Kariyer Gelişimi İle İlişkisini İnceleyen Araştırmalar	43
BÖLÜM III	48
YÖNTEM	48
Araştırmanın Modeli	48
Çalışma Grubu	48
Veri Toplama Araçları	50
Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ).....	51
Coopersmith Özsaygı Envanteri (CÖE)	52

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ)	52
<i>Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğinin Ortaokul Öğrencilerine Uyarlanması.....</i>	<i>53</i>
<i>Verilerin Toplanması.....</i>	<i>53</i>
<i>Ortaokul Öğrencileri İçin KSAEÖ'nin Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi</i>	<i>54</i>
<i>Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) 'nin Güvenirliği</i>	<i>55</i>
Kişisel Bilgi Formu-KBF	56
Verilerin Toplanması.....	56
Verilerin Analizi.....	56
BÖLÜM IV	58
BULGULAR	58
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel ÖzSaygı Toplam Puanları, Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Toplam Puanları, Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarını Yordamakta Mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	58
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Anlamli Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular	60
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Sınıf Düzeyine Göre Anlamli Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular	61
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Doğum Sırasına Göre Anlamli Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular	63
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Anne Eğitim Düzeyine Göre Anlamli Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	64

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Baba Eğitim Düzeyine Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	65
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Anne ve Babayla Birlikte Yaşayıp Yaşamadığına Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular	66
BÖLÜM V	68
TARTIŞMA VE YORUM.....	68
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Coopersmith Genel Özsaygı Toplam Puanları ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Toplam Puanlarının Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	68
Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgularının Tartışılması ve Yorumu.....	69
BÖLÜM VI	72
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
KAYNAKLAR.....	74

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri	51
Tablo 2. ÇKGÖ toplam puanları, cinsiyetleri, KSAEÖ toplam puanları, CGÖS toplam puanlarına ilişkin Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler arası Korelasyonlar	59
Tablo 3. KSAEÖ ve CGÖS Toplam Puanlarının Cinsiyet ile Birlikte ÇKGÖ Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Tablosu	60
Tablo 4. Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	61
Tablo 5. Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	62
Tablo 6. Sınıf Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	63
Tablo 7. Sınıf Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	63
Tablo 8. Doğum Sırasına Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	64
Tablo 9. Doğum Sırasına Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	64
Tablo 10. Anne Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	65
Tablo 11. Anne Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	66
Tablo 12. Baba Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	66
Tablo 13. Baba Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	67
Tablo 14. Ortaokul Öğrencilerinin Anne ve Babayla Birlikte Yaşayıp Yaşamamasına İlişkin Betimsel İstatistikler ve t testi Sonuçları	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ortaokul Öğrencileri İçin KSAEÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....56

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölüm problem durumunun, araştırmanın amacının, araştırmanın öneminin, varsayımların, sınırlılıkların ve tanımların yer aldığı bölümdür.

Problem Durumu

Ortaokul yıllarında çocuklar bir üst öğretim kurumu olan liseye girmeye hazırlanırlar. Çocukların ortaokulu bitirirken devam edecekleri lise türü ile ilgili bir karar vermeleri gerekir. Ortaokul öğrencilerinin lise türü tercihlerinin öncelikle onların kişisel, eğitsel ve kariyer gelişimlerini etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle çocuklar, ortaokul yıllarında devam etmek istedikleri lise türüne ilişkin kararlarını verirken ilerde seçmeyi düşündükleri mesleği de göz önüne almalıdır. Lise türleri arasından ilerde seçeceği mesleğe veya yerleşmeyi planladığı yükseköğretim kurumuna kendisini hazırlayacak olana yönelmesi gerekmektedir.

Mesleki gelişimde ortaokul yılları yetenek ve ilgilerin ayrışmaya, değerlerin oluşmaya başladığı yıllardır (Kuzgun, 2003). Bu sebeple ortaokul yıllarında çocukların yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini tanımalarına, geliştirmelerine yönelik meslek danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerine gereksinimleri vardır. Çünkü ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun bir lise eğitimine devam edemeyen çocuk, kendine en uygun mesleği seçme konusunda zorluk yaşar (Bacanlı, 2016).

Kariyer seçimlerinin etkililiği, bireyin kendisi, iş dünyası ve meslekler hakkında yeterli bilgiye sahip olmasının yanı sıra kendisinden beklenen gelişimsel görevleri tamamlaması ile de ilişkilidir. Mesleki gelişimi evrelere ayırarak inceleyen Super (1957) her evrenin kendine ait bazı gelişim görevleri olduğunu ve bu görevleri yerine getirme düzeyinin mesleki olgunluk yani kariyer gelişimi olarak tanımlanabileceğini ifade eder. Bir başka ifadeyle kariyer gelişimi çocuğun, içinde bulunduğu döneme ilişkin kariyer gelişim görevlerini

üstlenme derecesidir. Kariyer gelişim görevlerini yerine getiren çocuğun kariyer gelişimi düzeyi (kariyer olgunluğu) yüksektir.

Kariyer gelişimi, akılcı ve gerçekçi kariyer kararları için gerekli bilgi ve beceri düzeyine erişmek olarak da tanımlanabilir (Levinson, Ohler, Caswell ve Kiewra, 1998). Lise seçiminde sağlıklı karar verebilmek ancak çocukların kendilerinden beklenen mesleki olgunluk kariyer gelişimi düzeyine erişmiş olması ile mümkün olur (Bacanlı, 1995). Kariyer gelişimi ve karar verme davranışı arasında güçlü bir ilişki vardır (Hamamcı ve Çoban, 2016). Kariyer olgunluğu yüksek ergenler, kariyer olgunluğu daha düşük düzeydeki akranlarından daha isabetli karar verir ve karar verirken mantıklı karar verme stili kullanırlar (Bluestein, 1987; Harren, Tinsley ve Moreland, 1978; Orhan ve Ültanır, 2014).

Gelişimsel kariyer kuramlarına göre kariyer gelişimi, çocuklukta başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Ginzberg, Ginsburg, Alexrad ve Herma 1951; Gottfredson, 2002; Super, 1953, 1990). Bu teorisyenler ve çeşitli araştırmacılar çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin yetenek ve ilgilerinin gelişiminin kariyer gelişimi süreci içerisinde gerçekleştiğini, bu gelişimi çeşitli faktörlerin etkilediğini ileri sürmektedirler. Kariyer gelişim kuramlarının ilgilendiği başlıca konuları cinsiyet, gelişim dönemleri, gelişim görevleri, benlik kavramı, mesleki olgunluk olarak sıralayabiliriz.

Araştırma sonuçları kariyer gelişiminin pek çok değişkenle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin çeşitli araştırmalarda kariyer seçimi süreci (Ghosh ve Fouad, 2002; Bratcher, 1982) kariyer keşfi (Blustein, 1997), değerlerin gelişimi (Lapan, Hinkleman, Adams ve Tuner, 1999), kariyer beklentileri (Paa ve Mcwhirter, 2000) ve kariyer uyumunun kariyer gelişimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. (O'Brien, Friedman, Tipton ve Linn, 2000). Benzer şekilde aileden algılanan sosyal desteğin (Sürücü, 2005; Schulhesiss, Kress, Manzi ve Glasscock, 2001), algılanan anne-baba tutumlarının (Çakar, 1997), çocuk yetiştirme tutumlarının (Tracey, Lent, Brown, Soresi ve Nota, 2006) ebeveyne bağlanma stillerinin (Bacanlı ve Sürücü, 2005; Tokar, Withrow, Hall ve Moradi, 2003) de kariyer gelişimi ile ilişkili oldukları bulunmuştur.

Super (1963, 1957) yetişkinlerin kariyer gelişimlerinin ve ergenlerin mesleki olgunluklarının gelişiminde cinsiyetin etkili olduğunu belirtmektedir. Mesleki olgunluğu etkileyen ve mesleki olgunlukla ilişkili olan faktörleri inceleyen araştırmaların sonuçları Super'ın bu görüşlerini destekleyen niteliktedir. Birçok araştırma (Akbalık, 1991; Akbıyık, 1996; Bayındır, 1999; Bacanlı ve Sürücü, 2011; Bluestein, 1987; Çakar, 1997; King, 1989; Luzzo, 1995; Sekmenli, 2000; Uzer, 1987) kız öğrencilerin kariyer gelişimlerinin erkek öğrencilerin

kariyer gelişimlerinden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra kız ve erkeklerin mesleki olgunlukları arasında cinsiyete dayalı bir fark olmadığını söyleyen araştırmalar da mevcuttur (Kağnıcı, 1999; Salami, 2008; Tan, 1989; Zeren,1999).

Kariyer gelişimi ilgi ve yeteneklerle de ilişkilidir. Malkaçoğlu'nun (2009) araştırmasına katılan lise öğrencileri ilgi ve yeteneklerin meslek seçimini etkileyen en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir. İlgiler de meslek seçiminde ve kariyer gelişiminde önemli bir yordayıcıdır (Sapmaz, 2010). Tracey (2001) de lise öğrencilerinin meslek seçiminde ilgilerin çok önemli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymuştur.

Kariyer gelişimini demografik değişkenler de etkilemektedir. Örneğin yaş ve sınıf düzeyi kariyer gelişimini etkileyen önemli bir faktördür (Can, 2012; Sapmaz, 2010; Yayla, 2011). Algılanan sosyoekonomik düzey ve içinde yetişilen sosyoekonomik düzey (Brook, Whiteman, Peisach ve Deutsh, 1974; Sapmaz, 2010; Şahin, 2007; Yazar, 1997) kariyer gelişimini etkiler ayrıca kariyer gelişimi üzerinde aracı bir etkiye de sahiptir. Anne ve babanın eğitim düzeyi (Çakar, 1997) lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ile ilişkisi araştırılan bir diğer değişkendir. Anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk da yükselmektedir (Bal, 1998; Sekmenli, 2000).

Mesleki olgunluk ve kariyer gelişimi ile ilişkisi araştırılan bir diğer değişken algılanan akademik başarıdır (Bal, 1998; Evren, 1999; Yayla, 2011; Sahranç, 2000). Lise öğrencilerinin algılanan akademik başarıları yükseldikçe mesleki olgunluk düzeyi de yükselmektedir (Sahranç, 2000).

Kariyer gelişim düzeyine etki eden bir diğer değişken de benlik kavramıdır. Super (1963) kariyer gelişimini benlik kavramının uygulanmaya konması olarak tanımlar. Bireyin kendini fark etmesiyle gelişmeye başlayan benlik kavramı; yetenekler, ilgiler, bazı rolleri gözlemlene ve deneme sonucunda elde edilen bilgiler gibi faktörlerin etkileşimiyle zaman içerisinde ortaya çıkar. Kariyer planlama ve karar verme sürecinde benlik saygısının da etkili olduğu belirlenmiştir (Kaya ve Saçkes, 2004; Waltz, 1991). Meslekte başarılı olma ve mesleği sürdürme ve benlik kavramı arasında olumlu ilişki vardır. Creed, Patton ve Prideaux (2007) ve Ürün (2010) lise öğrencilerinin benlik saygıları yükseldikçe mesleki olgunluklarının yükseldiği bulmuşlardır.

Ergenlerin mesleki olgunlukları ile ilgili araştırmalarda kişilikle ilgili değişkenlerin mesleki olgunluk ile ilişkisi de araştırılmıştır. Mesleki olgunluk ile denetim odağı (Çakar, 1997; Sahranç, 2000) arasında anlamlı bir ilişki vardır. Lise öğrencilerinden iç denetimli olanların mesleki olgunlukları daha yüksektir (Sahranç, 2000). Buna ilave olarak sürekli kaygı düzeyi

(Sekmenli, 2000) ile mesleki olgunluk arasında ters yönlü bir ilişki vardır yani sürekli kaygı düzeyi yüksek ergenlerin mesleki olgunluk düzeyi daha düşüktür.

Aile ile ilgili değişkenler de ergenlerin mesleki olgunlukları ile ilişkili görülmektedir. Algılanan anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumuna sahip lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri diğerlerinden daha yüksektir (Bayındır, 1999). Algılanan aile sosyal desteği de lise öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyini olumlu yönde etkilemektedir (Çalışkan, 2015; Sürücü, 2005). Ebeveynlerden algılanan sosyal destek arttıkça kariyer karar verme güçlüklerinin azaldığı bulunmuştur (Öztemel, 2013).

Literatüre bakıldığında meslek seçimi, mesleki olgunluk ve kariyer gelişimi ile ilgili araştırmaların daha çok yetişkinlerle ve ergenlerle yapıldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda çocukların kariyer gelişimleri ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerle ilgili araştırmalara giderek artı dikkati çekmektedir. Çocuklarda kariyer gelişim düzeyini ölçmek için Schultheiss ve Stead (2004), Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu ölçeğin Türkçe 'ye uyarlaması da Sürücü, Bacanlı ve Özer (2007) tarafından yapılmıştır. Çocukların kariyer gelişimleri ile ilişkisi araştırılan değişkenlerden biri anne babaya bağlanmadır (Bacanlı ve Sürücü, 2011; Whiston & Keller, 2004). Ortaokul öğrencileri ile yapılan bu araştırma kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısının anneye güvenli bağlanma olduğunu göstermektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011). Anne, baba ve kardeşler ile ilişkilerin kariyer gelişim sürecini etkileyen önemli bir boyut olduğu da ortaya konmuştur (Schultheiss, Kress ve Manzi, 2001). Çocukların kariyer gelişimlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey, ilgi ve yetenek gibi demografik faktörlerle de ilişkisi de incelenmiştir (Sapmaz, 2010; Tracey, 2001; Yayla, 2011). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişiminin cinsiyete göre kızlar lehine farklılaştığı bulgusuna ulaşan (Sapmaz, 2010; Bacanlı ve Sürücü, 2011) araştırmalar olduğu gibi, bazı araştırmalara (Schultheiss ve Stead, 2010; Yayla, 2011) göre çocuklukta kariyer gelişiminin cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.

Çocukların kariyer gelişimi ile ilgili araştırmaların daha çok kariyer gelişimi ile ilgili değişkenler arası ilişkinin incelendiği araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan (2009), ortaokul öğrencileri ile yaptıkları araştırmada kariyer gelişimi ile mesleki karar verme öz yetkinlik algıları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır.

Bu araştırmada ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin kariyer seçiminde aile etkisi, benlik saygısı ve cinsiyetleri ile ilişkilerinin incelenmesi önemli görülmüş ve bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Çünkü ortaokul öğrencilerinin kendi yeteneklerine, ilgilerine ve isteklerine uygun lise türü seçebilmelerinden onların kariyer

gelişimleri ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesinin önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, benlik saygılarının, kariyer seçiminde aile etkilerinin ve cinsiyetlerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemektir.

Ayrıca, bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişiminin algılanan akademik başarı düzeyine, sınıf düzeyine, doğum sırasına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne ve baba ile birlikte yaşamayıp yaşamamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmektedir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları, kariyer seçiminde aile etkileri ve cinsiyetleri birlikte kariyer gelişimlerini yordamakta mıdır?
2. Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimleri;
 - a) Algılanan akademik başarı düzeyine,
 - b) Sınıf düzeyine,
 - c) Doğum sırasına,
 - d) Anne eğitim düzeyine,
 - e) Baba eğitim düzeyine,
 - f) Anne ve babayla birlikte yaşayıp yaşamadığına göre anlamlı olarak fark göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Ortaokul yılları bir yandan çocuğun liseye geçiş için akademik hazırlık yaptığı, diğer yandan genel gelişim basamaklarından ergenlik dönemine hazırlandığı yıllardır. Ortaokul öğrencileri liseye devam edebilmek için öncelikle başarılı olmak zorundadırlar. Ancak ortaokul öğrencilerinin liseye geçmek için başarılı olmak zorunluluklarının yanı sıra hangi tür liseye geçecekleri ile ilgili üzerlerine düşen birtakım görevleri yapmak zorundadırlar. (Bacanlı, 1995; Yayla, 2011) Çünkü yapılacak lise tercihi meslek tercihini de etkiler. İlgi, yetenek ve psikolojik ihtiyaçlara uygun olmayan bir lise türü tercihi yapan öğrenci liseyi bitirirken kendine uygun olan mesleğe yönelme konusunda zorluk yaşayabilir.

Kariyer gelişim kuramcılarının ortak görüşleri (Ginzberg, Ginsburg, Alexrad ve Herma 1951; Gottfredson 2002; Super 1953, 1990) çocuğun kendine uygun okul seçimi yapabilmesinin kendilerinden beklenen kariyer gelişim düzeyine ulaşmaları ile mümkün olacağıdır. Yani çocukların hayatlarının bu kritik döneminde kendilerinden beklenen kariyer gelişim düzeyine ulaşmaları gerekmektedir. Ülkemizde 0-14 yaşlar ortaokul dönemine denk gelmektedir. Super'ın büyüme dönemi adını verdiği bu dönemde çocukların gelecekle ilgilenmesi, yaşamları üzerindeki kontrollerinin artması, okulda ve işte başarılı olacaklarına inanmaları ve bunun için gerekli olan alışkanlık ve tutumları kazanması kendilerinden beklenen kariyer gelişim görevleridir (Niles ve Bowlsbey, 2002'den aktaran Siyez, 2011). Kariyer gelişim görevlerini yerine getirme düzeyi yani kariyer gelişim düzeyi yüksek olan çocuklar lise seçiminde daha isabetli tercihler yaparlar. Dolayısıyla bu çocukların kariyer gelişimlerini etkileyen faktörleri belirlemek onlara götürülecek kariyer psikolojik danışmanlığı ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için önemlidir.

Ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırmalarda lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarının denetim odağı (Sahranç, 2000), anne baba tutumu (Bayındır, 1999), algılanan sosyal destek (Sürücü, 2005; Çalışkan, 2015) benlik saygısı (Creed vd. 2007; Ürün, 2010), iyimserlik (Creed, Patton ve Bartrum, 2001) ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin öz yetkinlikleriyle (Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan, 2009) ve anne babaya bağlanma stilleriyle (Bacanlı ve Sürücü, 2011) ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yurtdışında ve ülkemizde kariyer gelişiminin demografik değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği çeşitli araştırmalar da yapılmıştır. Bu araştırmalarda cinsiyetin (Blustein, 1987), ilgiler ve yeteneklerin (Malkoçoğlu, 2009; Tracey, 2001), yaş ve sınıf düzeyinin (Sapmaz, 2010; Yayla, 2011), algılanan sosyoekonomik düzeyin (Yazar, 1997), anne baba eğitim düzeyinin (Çakar, 1997) ve algılanan akademik başarı düzeyinin (Evren,1999) kariyer gelişimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bunların yanı sıra çocuklar ve ergenlerin hatta yetişkinlerin kariyer gelişimlerinde ailelerin etkili olduğunu ortaya koyan yurtdışında ve Türkiye'de yapılmış çeşitli araştırmalar vardır (Crites; 1969; Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan, 1995; Roe, 1957; Super, 1953). Kariyer gelişim kuramcıları arasında yer alan Ginzberg vd. (1951) ve Super (1990) çocuğun kariyer kavramı ile ilgili ilk düşünce ve davranışları ailesinde kazandığını belirtmektedirler. Ayrıca İhtiyaç Kuramı'nı geliştiren Roe (1957) çocuğun meslek seçiminde yetiştiği aile ilişkilerinin özellikle ebeveyn tutumlarının önemli olduğunu belirtmektedir. Psikolojik

danışmanlar gençlerin kariyer gelişimine katkıda bulunmak için, ailelerle etkin bir şekilde çalışmalıdır (Otto, 2000).

Son yıllarda yapılan araştırmalar hem mesleki gelişim sürecinde hem meslek seçiminde çocukluk döneminin önemini vurgulamaktadır (Beale, 2000; Johnson, 2000; Philips, 1995). Buna rağmen, çocukların kariyer gelişimlerini inceleyen araştırmalar daha çok yakın zamana aittir ve yeterli görülmemektedir (Gysbergs, 1996; Hartung, Porfelli ve Vondracek, 2005; Tracey, 2001; Wahl ve Blackohurst, 2000; Whiston ve Keller, 2004).

Yukarıda özetlenen yurtdışında ve Türkiyede lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarının, ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin çeşitli kişilik özellikleriyle, meslek seçimi ile ilgili değişkenlerle ve demografik değişkenlerle ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmaların sonuçlarına dayanarak bu araştırmada Türkiye'deki ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin benlik saygıları, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyetlerinin ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin adı geçen değişkenlerle ilişkilerinin belirlenmesi bu öğrencilerin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeye, ders seçimi, lise türünün seçimi gibi teorik ve uygulamalı çalışmalara bir takım doğurgular sunacaktır. Örneğin çocukların kariyer gelişimlerini zenginleştirirken onların benlik saygılarını geliştirmeyi amaçlayan uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

Bunların yanı sıra bu araştırma ülkemizde ortaokul öğrencilerinin benlik saygısı, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyetlerinin kariyer gelişimleriyle ilişkilerini inceleyen ilk araştırmadır. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçlarının yine ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgili değişkenlerin incelendiği ilgili literatüre yeni bulgular sunacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

Ortaokul öğrencilerinin kendilerine uygulanan Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007), Coopersmith Özsaygı Envanteri (Pişkin,1996), Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (Öznlü ve Bacanlı, 2015) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu'nu içtenlikle cevaplayacakları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma verileri Ankara ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda öğrenim gören ortaokul öğrencilerine ulaşılarak toplanmıştır. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçları benzer niteliklere sahip öğrencilere genellenebilir.

2. Araştırmada ortaokul ğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerini ölçmek için Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği-ÇKGÖ (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007) kullanılmıştır. Bu sebeple kariyer gelişimi sözü edilen ölçeğin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Kariyer: Kişinin yaşamı boyunca yaptığı, meslek öncesi, mesleki ve meslek sonrası rollerini de kapsayan yani bütün uğraşlarını içeren ardışık etkinliklerdir.

Benlik saygısı: Bireyin kendini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli olarak algılama derecesidir (Coopersmith, 1967).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde önce Kariyer Gelişimi Kuramlarından Ginzberg ve Arkadaşlarının Kuramı, Gottfredson'ın Daraltma-Uzlaşma Kuramı, Super'ın Yaşam Boyu Kuramı ve bu araştırmanın kuramsal temelini dayandırdığı Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli hakkında bilgi verilmiştir. Devamında bu araştırmanın değişkenlerinden benlik saygısı ve kariyer seçiminde aile etkisi hakkındaki kuramsal görüşlere ve araştırmanın konusu ile ilgili olarak yurtdışında ve ülkemizde yapılan araştırmalardan ulaşılabilenler özetlenerek sunulmuştur.

Kariyer Gelişim Kuramları

Kariyer Psikolojik Danışmanlığı ve Rehberliği alanında kuramlar kendi içlerinde gruplandırılabilir. Ginzberg, Ginsburg, Axelrad Ve Herma (1951), Super (1957, 1963, 1990) Gottfredson'ın (1981, 2002, 2005) kuramları kariyer gelişim kuramları grubu içinde yer almaktadırlar. Genel olarak bu kuramlar kariyer seçiminin gelişimsel bir süreç içinde gerçekleştiği temel görüşüne dayanırlar.

Ginzberg, Ginsburg, Axelrad Ve Herma (1951) Mesleki Gelişim Kuramı kontrol et

Meslek seçimini (kariyer gelişimini) gelişimsel bakış açısı ile ilk ele alan isimler Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951) olarak kabul edilir.

Ginzberg ve arkadaşlarına göre, mesleki gelişimde 3 kavram önemlidir: süreç, geri dönülmezlik ve uzlaşma.

Süreç, mesleki kararların çocuklukta başlayıp 20'li yaşların başına kadar devam eden zamanda gerçekleşmesine denir. Bu süreç bazı istisnalar dışında geri dönülemezdir. Seçim süreci, kişinin istekleri ve elindeki olanakların uzlaşması ile oluşur. Aynı zamanda kişi,

ilgileri yetenekleri ve değerleri arasında bir uzlaşma abasası içindedir. Meslek seçiminin billurlaşması için uzlaşma şarttır.

Ginzberg (1972) yaptığı araştırmalar sonucu meslek seçimini, bireyin meslek hazırlığı, amaçları ve çalışma dünyasının gerçekleri arasında en st düzeyde uyumu bulmak için yaşam boyu süren bir karar verme süreci şeklinde yeniden tanımlamıştır.

Ginzberg ve arkadaşları kariyer seçim sürecini 3 ana dönemde incelemişlerdir. Bunlar; 11 yaş öncesine denk gelen Fantezi Dönemi, 11-17 yaş arası Deneme Dönemi, 17 yaş ve geçen yetişkinlik arası Gerçekçi Dönem olarak tanımlanmıştır. Deneme Döneminin ve Gerçekçi Dönemin alt basamakları vardır.

Hayal (Fantezi) Dönemi (6-11 yaş)

Küçük yaşlarda çocukların çoğu “büyüyünce ne olacaksın” sorusuna bir meslek adıyla cevap verirler. Bu cevap çocuğun günlük heveslerine ve zevk ilkesine dayanan ve sık değişen bir tercihin ifadesidir. ocuk zdeşim kurduğu bir yetişkinin ya da bir kahramanın yaptıklarını oyunlarında dener bu şekilde onunla özdeşim kurmuş olur; özdeşim kurduğu kişinin mesleğini gelecekteki mesleği olarak ifade edebilir.

Bu dönemde ocuk, oyunlar aracılığıyla çeşitli mesleki rolleri dener ve meslekler ile ilgili ilk yargıları böylece oluşur. Fakat bu ilgiler ve tercihler gerçekçi değildir, ocuk henüz yetenek ve olanaklarının farkında değildir, zaman perspektifi gelişmemiştir.

Deneme Dönemi (11-17 yaş)

Bu dönem, çocukların mesleki karar vermenin gerekliliğini fark ettiği, ilgi, yetenek ve değerlerinin belirginleştiği bir dönemdir. Deneme döneminin başlarında çocuklar nelerden hoşlanıyorsa o olmak isterler. Ardından neyi yapıp neyi yapamadıkları yani yeteneklerini dikkate almaya başlarlar. Dönemin sonunda değerler de meslek seçiminde önem kazanmaya başlar.

Deneme dönemi kendi içinde ilgi, yetenek, değer ve geçiş basamağı olarak 4 basamakta incelenir.

İlgi Basamağı

11-12 yaş civarına denk gelen bu basamakta, yetişkinlerin mesleki rollerini gözlemleyen çocuklar neler yapmaktan hoşlandıklarını fark eder ve meslek tercihlerini ilgilerine göre yapmaya başlar.

Yetenek Basamağı

13-14 yaşlarında çocuklar, yapabildikleri üzerinde düşünmeye başlamıştır. Meslek tercihinde yeteneklerin önemini kavramaya başlayan çocuk için zaman algısı da değişmiştir, geleceği daha gerçekçi değerlendirebilir.

Değer Basamağı

15- 16 yaşında ergenler, mesleklerin birbirinden farklı yaşam biçimleri sağladığını fark eder. Meslek tercihinde ergen, topluma hizmet etme gibi değerleri de dikkate alabilir.

Geçiş basamağı

17-18 yaşında ergen, gerçekçi kararlar almanın önemini fark eder.

Gerçekçi Dönem (17-18 Yaşından Yetişkinliğe Kadar)

Ergenliğin sonundan yetişkinliğin başı arasında yaşanan bu dönem kendi içinde 3 basamağa ayrılır. Kişi bu dönemde, ilgi ve yeteneklerini, toplumsal ve kişisel değerler ile bütünleştirir. Kişilerin meslekler için aldığı eğitim süresi ve işe başlama yaşı değiştiğinden bu dönemin zaman süreci farklılık gösterir. Ergenliğin sonundan yetişkinliğin başı arasında yaşanan bu dönem kendi içinde 3 basamağa ayrılır.

Keşfetme Basamağı

Lisans eğitime giriş ile başlayan bu dönem, yeni yaşantılarla daralan hedeflerin belirginleşmesi ile sona erer.

Billurlaşma Basamağı

Kişi bu basamakta kariyer tercihini yapmıştır.

Belirleme Basamağı

Kişinin işini ve çalışma alanını seçtiği bu basamakta kariyer seçimi ile ilgili profesyonel eğitim hayatı da başlamış olur.

Bu araştırmanın çalışma grubundaki öğrencilerin yaş aralığı 11-15'tir. Yukarıda Ginzberg'in kuramına ilişkin verilen özet bilgiden de anlaşılacağı üzere bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul 6, 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin Ginzberg ve arkadaşlarının kuramına göre Deneme Döneminin İlgi (11-12) ve Yetenek (13-14) basamaklarında oldukları söylenebilir.

Gottfredson 'un Öz-Yaratım, Daraltma ve Uzlaşma Kuramı

Gottfredson (1981, 2002, 2005) Öz-Yaratım, Daraltma ve Uzlaşma Kuramında kariyer gelişimi ve kariyer seçim sürecini bilişsel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Gottfredson 'un Kariyer Gelişimi Kuramı bireylerin kendilerini bireysel ve toplumsal açıdan nasıl gördüklerini açıklamaya çalışır. Gelişimsel kariyer seçimi kuramlarından olan bu kuram daha çok çocukluk ve ergenlik üzerine yoğunlaşmıştır.

Gottfredson kuramını bir öz-yaratım kuramı olarak tanımlamıştır. Öz yaratım kuramı; kişilerin psikolojik benliklerinin, cinsiyet ve prestij gibi çevresel faktörlerle etkileşimde bulunduğu, kendisini yeniden nasıl yarattığını açıklar. Entelektüel gelişimdeki farklılıklar, kişilerin kariyer gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Genetik ve çevre arasındaki ilişki ilgileri ve kişiliği etkilediği gibi bilişsel gelişim üzerinde de etkilidir. Öz yaratım Kuramı da temelde bilişsel gelişimin meslek seçimindeki rolüne odaklanır. Gottfredson genetik etmenlerin ilgi, kişilik ve zekânın gelişimindeki rollerini inceleyerek, bunların arasındaki ilişkiyi kariyer gelişim kuramıyla bütünleştirir.

Gottfredson 'un kuramında benlik kavramının yanı sıra, bireylerin dünyayı nasıl gördüklerine ilişkin bilişsel haritaları nasıl oluşturdukları da incelenir. Bireyler bu bilişsel haritaları kullanmak için içsel pusula geliştirirler. Bu içsel pusula, günlük yaşamdaki seçimlerini yaparken onları yönlendiren ve yaptıkları seçimlerle sürekli gelişen ve büyüyen bir yapıdadır. Bireyin biyolojik benliği ve yaşamında edindiği tecrübeler arasındaki ilişkiyi yansıtır ve kariyer gelişimi de kapsayan birçok sürece rehberlik eden bir araçtır.

Kariyer seçme süreci, bireyin benlik kavramıyla bütünleşen mesleklerin bilişsel haritasının gelişimini de içerir. Bu sebeple, bireyler benlik kavramlarıyla uyumlu olan mesleklerin neler olduğuna karar vermeli ve aynı zamanda bu mesleklerin ulaşılabilir ve elde edilebilir olmasına da dikkat etmelidir. Ulaşılabilir ve elde edilebilir olmayan meslekler bireyler tarafından sürdürülemez. Gottfredson ‘un daraltma ve uzlaşma kavramları sözü edilen ulaşılabilirlik ve elde edilebilirlik kavramlarıyla ilişkilidir.

Daraltma, bireylerin kendilerine uygun olmadığını düşündükleri seçenekleri eledikleri bir süreçtir. Uzlaşma, bireylerin kendileri için daha elde edilebilir olan seçenekler için diğerlerinden vazgeçtikleri bir süreçtir. Bu iki kavram ile Gottfredson bireylerin hem mesleklere ilişkin seçimler yapmak (daraltma), hem kültür, ayrımcılık, iş piyasası ve rekabet gibi dış faktörler ile mücadele etmek (uzlaşma) zorunda olduklarını ifade eder.

Bilişsel Gelişim

Çocuklar kendilerine ilişkin görüşlerini mesleklere ilişkin görüşleriyle eşleştirmek için hem kendileri hem de iş dünyası ile ilgili bilgiler edinmelidirler. İş dünyasına ilişkin bilgiler edinirken çocuklar mesleklerin bilişsel haritasını geliştirir. Bu harita aynı coğrafyada yaşayan çocuklar için genellikle benzer özellikler taşır. Örneğin İtalya’da büyüyen çocukların benzer mesleklere ilişkin bilgileri de birbirine benzer. Bu meslekler Cezayir’deki çocuklar için benzer olabilir fakat bütünüyle aynı olamaz. Öte yandan her çocuk kendine özgü bir benlik kavramı geliştirir. Hem mesleklerin bilişsel haritasını hem benlik kavramını geliştirmek için çocukların öğrenme kapasitelerini de geliştirmeleri gerekir.

Gottfredson (2005) öğrenme süreçlerini açıklamak için Bloom’un Bilişsel Görevler Taksonomisini kullanır.

Bloom’un taksonomisinin en basitten karmaşığa doğru verilmiş altı düzeyi aşağıdaki gibidir:

1. Hatırlama: Diğer gerçeklerle ilişkili olsun olmasın belirli gerçekleri öğrenme.
2. Anlama: Objeler ve fikirler arasındaki benzer ve farklı yönleri belirlemek ve anlama.
3. Uygulama: Bilgiden çıkarım yapabilme ve bilginin değerine karar verme.
4. Analiz etme: Bilgiden yararlanarak bir kararın olumlu ve olumsuz yönlerini ölçme.
5. Değerlendirme: En iyi kararın hangisi olacağı konusunda bir yargıya varmak amacıyla çeşitli ölçütler kullanma.
6. Yaratma: Bir amaca ulaşmak için plan yapma.

Bloom’un taksonomisini kullanarak çocukların kariyer ve meslekle ilgili konularla baş etme kapasitesini anlayabiliriz. Çocuklar bu bilişsel görevleri kullanarak, meslekler hakkında

bilgi edinir, mesleki gerekliliklere rehberlik eden becerileri edinir ve gelişen ilgileriyle beraber deneyimlerini değerlendirip analiz ederler.

Bloom'un taksonomisinin yanı sıra Gottfredson, Piaget'nin (1977) çocukların büyüdükçe somut düşünmeden soyut düşünceye geçişini açıkladığı bilişsel gelişimin 4 temel dönemini de kullanır. Bu dönemler Duyu-Motor Dönemi, İşlem Öncesi Dönem, Somut İşlemler Dönemi ve Soyut İşlemler Dönemidir. Hem Bloom'un Taksonomisi hem Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemleri, çocukların öğrenme kapasitesinin gelişimini ve kariyer gelişimini açıklamaya yardımcı olur.

Aynı yaştaki çocukların öğrenme becerileri arasında farklılıklar vardır. Gottfredson (2005) Bilişsel gelişim konusundaki araştırma sonuçlarının da genetik faktörlerin çocukların zihinsel gelişimleri üzerindeki etkisini doğruladığını ifade eder. Çocuklar Bloom'un Taksonomisindeki görevlerden ya da Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemlerinden farklı yaşlarda geçebilirler. Kariyer gelişimi açısından bakıldığında zihinsel açıdan daha gelişmiş olan çocukların kariyer olgunluğunun da gelişmiş olması muhtemeldir.

Öz-Yaratım

Gottfredson (2005) kuramını açıkladıktan sonra, kalıtsal ve biyolojik faktörlerin kişilerin seçimlerini nasıl etkilediği üzerine çalışmalar yapmıştır. Diğer teorisyenler çevresel faktörlerin önemini vurgularken Gottfredson yaptığı araştırmalarla çocukların büyürken biyolojik ve çevresel faktörlerin etkileşim içinde olduğunu açıklamıştır.

Gottfredson'a (2005) göre bireyler biyolojik benlikleri ve devamlı bir değişim içinde olan çevreleri arasındaki ilişkilerde aktif katılımcılardır. Çocukların büyürken içinde bulundukları çevre ile yetişkin olduğunda içinde bulunduğu çevre birbirinden farklı olabilir. Anne babanın nerede yaşadığı, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey gibi faktörlerin kişilik üzerinde çok etkili olmadığı görünmektedir. İlave olarak, çocuklar ergen olduğunda, anne babalarının zihinsel yetenekleri üzerindeki etkisi gittikçe azalır. Buna rağmen ilgiler, tutumlar ve beceriler gibi faktörler bireylerin içinde bulundukları çevre ile etkileşiminden daha çok etkilenir.

Mesleki ilgiler genetik ve çevre arasındaki etkileşimden etkilenir. Zekâ ve mizaç, genetiğin etkisine daha açıkken, ilgiler insanların çevre ile etkileşiminden daha çok etkilenir. Bu ilgilerin nesnelerle ilişkili olmasıyla açıklanabilir. Nesneler, ilgilerin gelişimi üzerinde önemli etkilere sahipken, mizaç ve zekânın gelişiminde aynı oranda önemli etkisi olduğu söylenemez (Gottfredson, 2008).

İlgiler, insan ve toplumların ihtiyaçları ile de ilgilidir. Farklı kültürlerin ihtiyaçlarına göre farklı görevler ve işler ortaya çıkar. Örnek vermek gerekirse öğretmen ve tıbbi personel ihtiyacı bütün kültürlerde görülürken, atom fizikçileri ve denizcilere belirli kültürlerde gereksinim duyulur.

Ergenlerin çoğu belirli ilgi yetenek ve değerleri belirginleştirmek için yeterli tecrübe edinmemiş olabilir. Örneğin bir birey, gemi kullanacak yeteneğe sahip iken içinde bulunduğu kültürde, kitap veya filmler dışında hiç gemi ile ilgili bir yaşantıya sahip olamamış olabilir.

Gottfredson'ın üzerinde durduğu bir başka kavram da paylaşılmayan olaylardır. Paylaşılmayan olaylar kişinin hayatında önemli bir yere sahiptir ve onun biricikliği üzerinde etkili olabilir. Örneğin, bir genç arkadaşları ile seyahat ederken araba arızalansa ve diğerleri yapamadığında o tamir ederse, bu olay gencin hayatını değiştiren önemli bir olay haline gelebilir. Bu genç kariyerinde teknisyenlik ya da mühendisliğe yönelebilir.

İnsanlar çevreleri ile etkileşime girdikçe ve tecrübeler edindikçe genetik temelli mizaçları daha etkisiz görünebilir. Yani içedönük veya dışadönük doğan biri hep öyle kalacak diye bir şart yoktur. Tecrübeler tekrarlandıkça özellikler gelişir. Örneğin içedönük kişilik özelliklerine sahip bir birey sahip olduğu bu kişilik özelliğini yansıtmaya olanak sağlayacak yaşantıları tercih ve tecrübe eder. Bireyler, çeşitli özellikleri tanımlamaya daha çok yardımcı olan olayları seçmeye devam ederler. İnsanlarla etkileşime girdikçe içe dönüklük ve dışa dönüklük arasındaki uç noktaların arasında, içe dönüklük ve dışa dönüklüğün bir kombinasyonunu oluşturan durumları ararlar. Bu yolla kişilik özellikleri gelişir ve yaş ilerledikçe genetik özelliklerin bireyin üzerindeki etkisinin arttığı görülür. Evlat edinilen çocukların zekâlarının kendilerini yetiştiren ebeveynlerine değil de biyolojik akrabalarına olan benzerliği buna örnek verilebilir (Plomin, DeFries, McClean ve McGuffin, 2001).

Gottfredson (2005) çocukların öğrenme sürecini gen-dürtü-deneyim kuramı ile açıklar. Çocukların yaşları ilerledikçe, çevrelerini seçme, yönlendirme ve anlama konusundaki rolleri artar. Ne yapacakları ve yeni rolleri nasıl anlayacakları konusunda içsel genetik pusula onlara yol gösterir. Bu pusula onların genel tercih eğilimlerinde bir rehberdir. Bu pusula çocukların tam olarak ne olacaklarını belirlemez çünkü çevrenin de etkisi vardır. Mesela bir çocuğun çizim becerisini kapsayan bir pusulası varsa sanatsal etkinlikleri seçmesi daha muhtemeldir, spora eğilimi olan çocuklar da spor etkinliklerini seçeceklerdir. Gottfredson'un varsayımına göre, çevrelerinin genetik kökeni, sahip olduğu meslekler ve eğitimsel yeterlilikler, yaşadıkları olaylar, aldıkları sosyal destek ve hayatlarındaki diğer

önemli yönler genellikle kalıtsaldır. İlgiler, aktif olmak, nesnelerle başa çıkmak ve görevleri yerine getirmeyi gerektirdiği için, zekâ ve mizaca göre kalıtsal faktörlerden daha az etkilenir. İnsanlar büyürken iki şeyin etkisindedir. Kalıtsal yapı yani genetik pusula yaşamı boyunca bireyi diğer faktörlere kıyasla daha çok etkisi altına alır. Bunun yanı sıra, birey seçimleri üzerinde etkisi olan çevre faktörüyle de mücadele etmek durumundadır. Mesela üniversite eğitime devam ederken aynı zamanda bir aile kurmak, eğitim hayatına devam etmeyi imkânsız hale getirmese de bunu zorlaştırır. Ya da anne babasından maddi destek alamamak kişinin bu duruma uygun bir üniversite seçmek zorunda bırakır.

Çocuklar büyürken kendisi, kişiliği, becerileri, ilgi ve değerleriyle ilgili gözlemlerde bulunur. Gottfredson bu sürece *benlik kavramının gelişimi* der. Bireyler yaşamları boyunca, benlik kavramı ve çevre arasında bir yaşam alanı arar. Yaşam alanı, bireyin bulunduğu yaşam alanı ve rolleridir. Kariyer seçme süreci de bir yaşam alanıdır. Aileler ve toplumlar sınırlı bir yaşam alanı sunsa da bireylerin kendilerini geliştirebilecekleri birçok alan vardır. Bu sebeple, öz yaratım süreci kişinin kendine has yaşam alanı arama sürecine rehberlik eder.

Daraltma

Bireylerin benlik kavramları ile çatışan mesleki seçenekleri elemesine daraltma denir. Pek çok faktör daraltma sürecini etkilemektedir. Çocuklarda soyut düşünme becerileri arttıkça, dünyaya dair düşünceleri de gelişir ve çok yönlü değerlendirmeler yapmaya başlarlar. Çocukların kendilerine ilişkin görüşleri ve meslek seçimine ilişkin görüşlerini birbiri ile etkileşim içindedir. Çocuklar ilk önce, sosyal benliklerini dikkate alarak algıladıkları sosyal alana uygun görmedikleri meslekleri elemeye başlar. Cinsiyet rolleri ve prestij düzeyi açısından uygun olmadığını düşündüklerini reddetmek suretiyle bu elemeyi gerçekleştirirler. Mesela, bir genç kız uzun yol şoförlüğünün cinsiyetine uygun olmadığını düşünüp bu mesleği eler. Benzer şekilde, bir erkek çocuğu erkeklerin hemşire olmaması gerektiğini düşündüğü için bu mesleği seçenekleri arasından çıkarabilir. Çocuklar, meslek seçimlerini yaparken cinsiyet ve sosyal statüyü temel alarak eleme yaptıklarının çoğu kez farkında değildir çünkü üzerinde durdukları seçenekleri kademeleri olarak daraltırlar. Kız ve erkek çocuklar bu kademelerden farklı yaşlarda geçebilir.

Aşağıda ortalama yaşlarla birlikte bu aşamalar anlatılmıştır:

Büyüklik ve Güce Yönelim (3-5 yaş)

Bu aşamada çocuklar çevresini somut olarak değerlendirir. Etrafındaki nesneleri, küçük-büyük, genç-yaşlı gibi basit terimler kullanarak sınıflandırır. Meslekler söz konusu olduğunda, bir meslekte kullanılan top, kürek, testere, tahta, kamyon gibi nesnelerin farkında olabilirler. Babası elektrikçi olan Ömer, onun eve getirdiği kabloları, tornavida ve pens gibi araçları görür. Babası büyük olduğu için bunları kullanabildiğini, kendisi küçük olduğu için kullanamayacağını düşünür. Bu dönemde Ömer'in, kız-erkek, prestijli-daha az prestijli gibi kavramları da az da olsa fark ettiği görülür.

Cinsiyet Rollerine Yönelim (6-8 yaş)

Çocuklar ilkokulun ilk yıllarında daha çok somut düşünme ve basit sınıflamalar yapma eğilimindedir. Mesela olaylar onlara göre iyi-kötü, kolay- zor olarak tanımlanır. Bu yaş dönemlerinde ayrıca cinsiyet rollerini fark etmeye başlamışlardır. Bazı mesleklerin kendi cinsiyetlerine uygun olmadığını düşünebilirler. Bu yaşlarda çocuklar kendi cinsiyetlerinin daha üstün olduğuna inanabilir. Çocukların bazı meslekleri sadece kızlar, bazılarının sadece erkekler için kabul edilebilir olduğunu düşünmeleri tolere edilebilir cinsiyet tipi sınırı kavramı ile açıklanır. Örnek vermek gerekirse, Ayşe'nin inancına göre; elektrikçilik erkek işidir ve onun sınırlarının dışındadır. Bu sebeple Ayşe, içinde yaşadığı kültürün belirlediği cinsiyet rolleri sebebiyle elektrikçiliği kendine uygun bir meslek olarak görmez ve seçeneklerinin arasına almaz. Aynı şekilde Ömer de hemşireliği kız işi olarak gördüğü için gelecek yaşamında kendisi için bir seçenek olmaktan çıkarır.

Üçüncü Aşama: Sosyal Değerlendirmeye Yönelim (9-13 yaş)

İlkokulu bitirdikleri yıla doğru çocuklar, akranlarını hakkında ne düşündükleri ve kendilerinin akranları hakkında ne düşündükleri giderek daha çok fark ederler. Yani sosyal sınıfın bilincine varırlar. Bir çocuk bu yaşlarda, arkadaşlarının giyimine, ailelerinin araba markalarına, hangi muhitte oturduklarına dikkat edebilir. Bu yaşlar çocukların eğitim, gelir ve meslek arasındaki ilişkiyi keşfettikleri yaşlardır. Gottfredson'a göre bu yaşlardaki bir çocuktan mesleklerin saygınlığını sıralaması istense hemen hemen yetişkinlerinkine benzer bir liste yapacaktır. Genellikle, cinsiyet, kültürel ve mesleki gruplar arasında hangilerinin daha saygın olduğu konusunda bir ortak görüş vardır. Bu yaşta bir çocuk, ailesinin hangi meslekleri reddedeceğini bilir. Mesela Ayşe, çiftçi, işçi ve bekçi olmak istediğinde ailesinin

bunu onaylamayacağını düşünür. İşte bu sebeple bu meslekler Ayşe'nin tolere edilebilir düzey sınırının dışında kalır ve Ayşe bu mesleklerin kendine uygun olmayacağını düşünür. Daha erken bir yaşta mesela sekiz yaşında olan Ayşe bu meslekleri kendine uygun bulabilirdi.

Ayşe ve arkadaşlarının kendi sosyal alanlarında göz önünde bulundurdıkları meslek sayıları birbirinden farklıdır. Örneğin, Ayşe, çok saygın mesleklerin kendi tolere edilebilir düzey sınırına uygun olmadığını düşünürken varlıklı bir aileye sahip olan arkadaşı Ceren, kendisi için yeterince saygın olan meslek sayısının az olduğunu düşünüyor olabilir.

İçsel Biricik Benliğe Yönelim (14 yaş üstü)

Ergenler bu aşamada yetişkinler gibi hangi mesleklerin kendileri için kabul edilebilir olduğu konusunda bir fikre sahip olmuşlardır. Ergenler, başkaları tarafından nasıl göründüklerini önemserler. Cinsel çekicilik, sosyal statü gibi konuların da farkındadırlar. Kendileri için doğru gördükleri gruba uyum sağlamayı önemserler. Sorumluluklarının olduğunu, kendilerini geçindirmeleri ve ailelerinin geçimine katkıda bulunmanın önemli olduğunu düşünmeye başlarlar. İlk üç aşamada, çocuklar kendileri için uygun olmadığını düşündükleri meslek seçeneklerini reddederken dördüncü aşamada ergenler, kabul edilebilir seçeneklerin içinden daha tercih edilebilir ve ulaşılabilir olanları belirlemeye çalışır. Değerleri, becerileri, ailelerinin ihtiyaçları ve kendi kimlikleri konusunda bu kriterleri karşılayan bir seçim yapmaları daha muhtemeldir. Ayşe, 15 yaşına gelince meslek seçimlerine kafa yorarken artık müziğe olan sevgisini, biyoloji ve fizikten hoşlanmasını da göz önüne alır. Ayşe'nin cinsiyet rolü ve saygınlıkla ilgili görüşleri bu seçimler üzerinde etkilidir. Buna ilave olarak müziğe yatkınlık, yüksek genel zekâ ve matematik becerisini içeren biyolojik temelli beceriler de bu seçimleri etkiler. Ayşe'nin çevresindeki öğretmenler bu beceriler pekiştirmişlerdir. Ayşe'nin okul korosunda solo söylemesi, biyoloji ve fizikten yüksek notlar alması ve biyoloji laboratuvarında malzemeleri hazırlamaktan sorumlu olması bu becerilerinin gelişmesine yardımcı olmuş faaliyetlerdir ve okul hayatı boyunca bu beceriler gelişmiştir. Ayşe bu sürecin sonunda artık uzlaşma süreciyle karşı karşıyadır.

Uzlaşma

Daraltma sürecinde bireyler, kendilerine uygun olmadığını düşündükleri meslekleri bir kenara bırakırlar. Uzlaşmada ise, en çok tercih edilen meslek seçeneklerinden, kişinin özellikleri ile daha az bağdaşan ama daha ulaşılabilir seçenekler için vazgeçme söz

konusudur. Yani en iyi yerine iyiye razı olma durumudur. Çoğunlukla en çok tercih edilen meslekler bireylerin ilgisini çeker ama karar verme zamanı yaklaştığında isteklerinde azalma olur. Hangi meslekleri eleyeceklerine karar verme aşamasında gençler etrafındaki yetişkinlerden yardım isteyebilir. Bu tavsiyeler ışığında hangi mesleklerin kendisi için daha uygun olacağı konusunda görüşleri şekillenebilir. Pek çok insanın cazip bulduğu meslek seçimlerinden vazgeçerek tercihlerinde uzlaşmaya ihtiyacı vardır.

Gottfredson (2005) uzlaşma sürecindeki üç faktörü üç soru ve cevabı ile açıklamaktadır.

- 1- Gençler seçtikleri iş için nasıl eğitim alacaklarını ve işe nasıl girecekleri konusunda neden bu kadar az bilgiye sahipler?
- 2- Gençlerin davranışları eğitsel ve mesleki bilgiye ulaşmalarını nasıl etkiler?
- 3- Gençler öncelikli tercihleri olan meslek ve işi elde edemezlerse, meslek seçimindeki hangi etkenlerden öncelikle vazgeçmeye razı olurlar?

1- Gençler seçtikleri iş için nasıl eğitim alacaklarını ve işe nasıl girecekleri konusunda neden bu kadar az bilgiye sahipler?

Çocuklar, ergenliğe geçtiklerinde mesleklerin kendilerine uygunluğunu tartmak için kullandıkları psikolojik ve sosyal faktörleri fark ederler. Gottfredson gençlerin, seçmeyi düşündükleri meslekle ilgili bilgi düzeylerinin az olduğunu ve mesleki bilgiye kendi sosyal çevrelerinden ulaşmaya çalıştıklarını savunur. Gençlerin mesleklere nasıl girileceği, meslekle ilgili eğitimin nasıl alınabileceği konusunda bilgilere ulaşmanın zor olduğunu düşündükleri için genellikle yetersiz bilgiye sahip olduklarını görürüz.

2- Gençlerin davranışları eğitsel ve mesleki bilgiye ulaşmalarını nasıl etkiler?

Bilgi kimsenin ayağına gelmez bilgiye ulaşmak için onu aramak gerekir. Meslekler ve eğitim programları hakkındaki bilgilerin nerede olduğu bulmak için kütüphane görevlilerinden veya okul danışmanlarından yardım istemek durumundadırlar. Gençler yükseköğrenim veya iş konusunda bir rekabet ortamının içine girmeli, kendilerini ispat etmek için bazı çalışma ve etkinliklere dâhil olmalıdır. Ayrıca bazı meslekleri yapmak için yaşadıkları yerden çok uzağa gitmeleri gerekir. Ya da bir meslek hakkında etrafında kimse yeterince bilgi sahibi olmayabilir. Bu gibi durumlar gencin büyük bir çaba göstermesini gerektirir. Daha şanslı olan gençler ise bilgiye erişimin daha kolay olduğu ve saygın mesleklere sahip olan kişileri gözlemleyebilecekleri bir çevrede büyümüş olabilir.

Gottfredson mesleki bilgileri edinmenin muhtelif yollarının değerli olduğunu belirtmiş, iş deneyiminin önemine de ayrıca vurgu yapmıştır. Mesleki deneyimlemenin pek çok yolu vardır. İş yerinde birini gözlemleme, gönüllü ya da yarı zamanlı işlerde çalışma, dikiş dikme kaynak yapma gibi deneyimsel kurslara katılma bu yollarsan bazılarıdır. Bu deneyimler

bireylerin mesleklere ilişkin bilişsel haritalarını geliştirme imkânı verir. Yani mesleklere ilişkin okuma, izleme ya da dinleme ile sağlanamayacak pek çok bilgi deneyimleme yoluyla edinilir. İnsanlar diğer insanlar ve nesnelerle etkileşimleri yoluyla kendilerini yeniden yaratırlar.

3- Gençler öncelikli tercihleri olan meslek ve işi elde edemezlerse, meslek seçimindeki hangi etkenlerden öncelikle vazgeçmeye razı olurlar?

Gottfredson'a (2005) göre ergenler benlik kavramlarına göre en önemsiz gördükleri faktörlerden vazgeçerek benlik kavramları için uyumlu gördükleri meslekleri araştırırlar. Sosyal etkileşim alanlarındaki mesleklerden birini seçmeye eğilimlidirler.

Bir mesleğe ait cinsiyet türü, saygınlık düzeyi ve kabul edilebilir çalışma alanı gibi özellikleri bireyin benlik kavramı ile uyumluysa bu meslek birey için uygun kabul edilir. Yeterince iyi eşleşmelere karar vermek en iyi mesleğe karar vermektan daha kolaydır. Çoğunlukla yeterince iyi olana karar vermektan başka çare de görünmemektedir. Gottfredson işte bu noktada, bireylerin cinsiyet türü ve saygınlık açısından kabul edilebilir gördükleri mesleği seçeceklerini ifade eder. Bir meslekteki cinsiyet türü benlik kavramına en yakın faktör olarak görülebilir çünkü benlik kavramı saygınlık ve istek faktörlerinden daha önce ortaya çıkmaktadır. Birey uygun bulduğu mesleği önce cinsiyet türü bakımından daha sonra tolere edilebilir saygınlık seviyesi bakımından uygunluğunu değerlendirir. En son olarak işin, istediği alana uygunluğuna bakar.

Ayşe örneğine dönecek olursak, lise mezuniyeti yaklaştıkça üniversite konusunu düşünmeye başlamıştır. İlk başlarda cerrah ve mühendis olmayı düşünmekteydi fakat bu mesleklerin kızlara göre olmadığını düşündüğü için elledi. Müziğe ilgi duyduğu için müzisyen olmak seçeneklerinin arasındaydı fakat o pozisyona erişemeyeceğini düşündüğü için bu mesleği de elledi. Banka memurluğunu da düşünmüştü ama zihinsel olarak zorlayıcı bulmadığı için elledi. Bunun yerine kütüphane biliminde uzmanlaşmak üzere üniversite eğitimine devam etmeye karar verdi. Sonuç olarak Ayşe, daha saygın olduğunu düşündüğü halde cerrah ve mühendis olmaktan erkeksi meslekler olduğunu düşündüğü için vaz geçti. Ayşe gibi düşünmeyenler de olabilir. Bazı gençler, kızların da cerrah olabileceğinde ısrarlı olan biri bu mesleği seçebilirler. İşte psikolojik danışmanlar bu noktada cinsiyetçi kalıpların öğrencilerin meslek seçimlerini etkilememesi için onlara destek olabilir. Ayşe bu deneyimleri yaşadıkça bilişsel haritası gelişmekte ve içsel pusulası ona rehberlik etmektedir.

Bu araştırmanın çalışma grubundaki öğrencilerin yaş aralığı 11-15'tir. Yukarıda Gottfredson'un kuramına ilişkin verilen özet bilgiden de anlaşılacağı üzere bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul 6. , 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin Gottfredson'a göre

Meslek Seçiminde seçenekleri Daraltma sürecinin üçüncü aşamasındaki Sosyal Değerlendirmeye Yönelme içinde oldukları söylenebilir.

Super'ın Yaşam Boyu Kuramı

Super (1957, 1963) meslek seçiminin bireyin benlik kavramının uygulanması olduğunu söylemiştir. Super'a göre mesleki gelişim süreci yani kariyer gelişimi yaşam boyu devam eder. Bu sebeple Super kuramını “Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi Kuramı” olarak isimlendirmiştir.

Yaşam boyu kariyer gelişimi kuramında kariyer gelişimi kendi içinde basamaklara ayrılan beş dönemde incelemiştir.

Büyüme dönemi: 0-14 Yaşlar

Bu dönem bilincin oluşmaya başlamasıyla başlar. Çocukluk dönemine denk gelen bu evre her yönden bir gelişimin olduğu bir döneme denk gelir. Çocuk hem fiziksel hem bilişsel yönden geliştiği gibi sosyal beceriler, uyum ve denge bakımından da bir gelişme gösterir. Okul yaşantısıyla beraber çevresiyle etkileşimi de artar. Çalışma davranışını öğrenir, neler yapabildiği üzerinde düşünmeye başlar. Çocuk bu dönemde gelecekte neler olacağı ile de ilgilenmeye başlar, ne olmak isteyeceği üzerinde düşünmeye başlar.

Büyüme dönemi benlik kavramının da biçimlenmeye başladığı dönemdir. Mesleklere ait pek çok kavramın öğrenilmeye başladığı bir dönemdir ve çevresindeki yetişkinlerin mesleki etkinliklerine ilişkin fikirler oluşmaya başlar. Doğduğu andan itibaren, sosyal etkileşimleri neticesinde edindiği benlik kavramı ve mesleki kavramlar arasında bir bağ kurmaya başlar. Örneğin bazı mesleklerin kadınlar bazılarının erkekler için uygun olacağını düşünür. Kendini farklı rollerde hayal eder ve bazı işlere ait etkinliklerle ilgili rol oynama davranışları sergiler.

Bu döneme ait alt basamaklar şunlardır:

Hayal Basamağı

10 yaşına kadar süren bu basamakta hayal kurma ve rol oynama davranışları sık gözlenir. Çocuk daha çok dürtü, heves ve isteklerinin etkisi altındadır.

İlgi Basamağı

11-12 yaşlara denk gelen bu basamakta ilgiler, beğenme ve hoşlanma davranışı ile beraber ortaya çıkar.

Yetenek Basamağı

12- 13 yaşlarda yeteneklerin fark edildiği basamaktır.

Araştırma Dönemi: 14-24 Yaşlar

Araştırma dönemi gelişim dönemlerinden ergenlik dönemine denk gelir. Yoğun araştırma ve inceleme davranışının gözlemlendiği bir dönemdir. Ergen kendisi hakkında da daha çok şey bilmektedir ve yetişkinlere ait rolleri giderek daha bilinçli olarak dener. Yine de kendisi ve yetişkinlerin işleri ve etkinlikleri hakkında bilgisi yetersizdir bu sebeple araştırma ve inceleme davranışına yönelir.

Ergen bu dönemde, hangi etkinliklerde başarılı olduğunu, hangi işleri daha severek yaptığı üzerine düşünür. Yetenek ve ilgilerin meslek seçimindeki önemini fark eder. İçinde yaşadığı toplumun önemseydiği değerlerin neler olduğunu öğrenir. Bu dönemde ergenin zaman perspektifi de gelişir. Bu dönemin başları, bir işe yerleşmek ve evlenmek çok uzak bir zamanda yapılacak şeyler gibi görünür fakat on sekiz yaşına doğru ergen artık geleceği üzerinde daha gerçekçi bir bakış açısına sahiptir. Bunların yanı sıra ergen yine de ilgi, yetenek, değer ve zaman algısı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını da düşünmektedir. Alınacak iyi bir eğitimin veya güçlü bir sermayenin de önemli olduğunu fark etmiştir.

Bu dönemde ergen, kişisel ve sosyal özelliklerini dikkate alarak bir meslek seçimi yapar ama bu seçim daha çok deneme niteliğindedir. Eğer yaptığı seçim ile ilgili olumsuz bir deneyim yaşamazsa yaptığı seçimde karar kılabilir.

Aşağıda araştırma döneminin basamakları açıklanmıştır.

Deneme Basamağı

14 -17 yaşlar arasına denk gelen basamaktır. Bu basamakta ergen ilgi, ihtiyaç değer ve imkânlarını göz önüne alarak çok kesin olmayan mesleki seçimler yapar. Bu basamakta okul ve özel yaşamda hayal kurma ve tartışma gibi davranışlarla yapılan seçimler denenir.

Geçiş Basamağı

18-21 yaşları kapsar. Artık genç iş yaşamına atılmış ya da seçmiş olduğu mesleğe yönelik bir eğitime devam etmektedir. Bu basamakta genç benlik kavramını uygulamaya koymaktadır ve daha gerçekçi bir bakış açısına sahiptir.

İzleme Basamağı

22-24 yaşları kapsayan bu basamakta genç artık bir meslek alanına yönelmiştir. Çoğu birey bu basamakta bir işte çalışmaya başlamıştır. Yaşamını kazanmaya çalışmaktadır. Bu basamakta benlik kavramı ve işin gerektirdiği roller arasında bir eşgüdüm oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Yerleşme Dönemi:25-44 Yaşlar

Gelişim dönemlerinden genç yetişkinlik ve olgunluk dönemine denk gelir. Bu dönemde birey, bir işe girme ve evlenip bir yuva kurma eğilimini güçlü bir şekilde gösterir. Artık bu dönem iş ve aile hayatı kurma konusunda yerleşme dönemidir. Dönemin ilk yıllarında deneme ve iş değiştirme davranışı görülebilir, deneme yanılma olmadan da bu dönem sürdürülebilir. Yerleşme döneminin alt basamakları şunlardır:

Sınama Basamağı

25-30 yaşlarda bireyin seçtiği meslek alanında doyum almaması söz konusu olabilir. Bu sebeple birey bu basamakta kendine en uygun olanı bulana kadar iş değişikliği yapabilir.

Sağlamlaştırma Basamağı

31-44 yaşlar arasında birey iş yaşamındaki yerini sağlamlaştırmaya yönelik bir çaba içerisinde. Bu yaşlar arasında çoğu birey yaratıcı bir dönem geçirmektedir.

Sürdürme Dönemi: 45-64 Yaşlar

45-64 yaşlar arasında birey sürdürme dönemindedir. İş yaşamında bir yer edinmiş olan birey bunu elinde tutmaya ve geliştirmeye yönelik çalışır.

Çöküntü Dönemi:65 Yaş Sonrası

Bu dönem 65 yaş sonrasıdır. Fiziksel ve zihinsel güçlülük azaldığından iş yaşamındaki etkinliklerin niteliği değişir. Bu dönemde birey geçmiş tecrübelerinden yararlanır ve bunları kullanabileceği bir alana yönelir. Çöküntü döneminin Alt basamakları şunlardır:

Yavaşlama Basamağı

65-70 yaşlar arasında artık iş görevleri çok çaba gerektirmeyen alana yönelir. Bu dönemde birçok birey ya daha az zamanlı çalışır ya da emekliliğe geçer.

Emeklilik Basamağı

70 yaş sonrası çoğu birey çalışmayı bırakır.

Yukarıda belirtilen dönem ve basamaklara ait yaş sınırları kesin değildir, bireyden bireye fark görülebilir fakat nihayetinde her birey bir yaşta çalışmayı bırakır. Bazı kişilerin emekliliği kabul etmesi kolayken bazıları için bu oldukça zor olur. Emeklilik dönemi bazı bireyler için hayal kırıklıkları ile doludur. Bazı kişiler ise ölünceye kadar çalışırlar.

Super (1963) kariyer örüntüsü çalışmasının sonuçlarından yararlanarak 14-35 yaşlar arasında bireylerin başarması gereken her bir kariyer gelişim dönemine denk gelen kariyer gelişim görevleri belirlemiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Bir meslek tercihini billurlaştırma,

Bir mesleki tercihi sınırlandırarak belirtme,

Bir meslek tercihini uygulamaya koyma,

Bir meslekte yerleşme,

Mesleki durumu sağlamlaştırarak ilerleme (Bacanlı, 1995).

Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli

Super, büyüme evresindeki (0-14 yaş) çocukların benlik kavramının ve ilgilerinin gelişimini açıklayan bir model geliştirmiştir. Bu modelin temelinde Jordaen (1963)'ın çocuklarda merak ve araştırma davranışları konusundaki çalışmaları yer almaktadır. Super (1990)'ın Çocuklukta Kariyer Gelişim Modeli dokuz boyutla açıklanmıştır. Bunlar: merak, araştırma, benlik kavramı, bilgi, denetim odağı, ilgiler, planlılık, zaman perspektifi ve anahtar figürlerdir.

Model, çocukların temel dürtüsü ve ihtiyacı olan merak ile başlar. Araştırma yoluyla doyurulan merak her zaman devam eder. Araştırma davranışı bilginin edinilmesine neden olur. Bilginin bir önemli kaynağı da çocuğun taklit etmek için seçtiği rol modelidir. Araştırma davranışı ve rol model etkisi ile elde edilen bilgi, ilgileri geliştirilir. Olgunlaşma sürecinde çocukların kendi davranışlarını kontrol etme duygusu gelişir.

Benlik kavramı, Super'ın kuramının önemli bir parçasıdır. Çocuklar, gelecek ve zaman algısı da diyebileceğimiz zaman perspektifi ve kendini kontrol becerisiyle birlikte gelişen benlik kavramı ile kariyer kararlarını almaya hazır hale gelir.

Merak

Merak yeni durumlar, yeni objeler ve yeni insanlarla karşılaştığında, çocuklarda gözlemlenebilen en temel güdülerden biridir.

Kişinin sosyal ve fiziksel ihtiyaçları değiştiğinde merak gelişebilir (Jordaan, 1963) açlık, sıksuzluk, yalnızlık, sıkıntı, bir dürtüyü giderme isteği gibi uyarıcılar merakı harekete geçirebilir. Teşvik edici yeni bir uyarıcı ile karşılaştığında çocuk bu durumu anlamak ve yeni davranışlar denemek durumundadır. Çocuğun aklı karıştığında ve emin olamadığında bu sorunu çözmek için karar verebilir.

Çocuklar merak ile hayal güçlerini geliştirebilirler. Oyuncak bir ata binen çocuk, gerçek bir at binicisi olduğunu hayal edebilir. Küçük çocuklarda merak ve fantezi önemlidir, özellikle ilkokulun ilk yıllarında özellikle bu konuda cesaretlendirilmelidir. Olumlu duygularla, çocuğu merakını gidermeye yönlendirmek önemlidir. Erken yaşlarda merakın kariyer ile ilgili bir içerik taşıması önemli değildir çünkü ilerleyen yıllarda çocuğu mesleki araştırmaya götürecektir.

Keşif/ Araştırma

Merak, çocukların çevrelerini, evlerini, okullarını, arkadaş ve aile ilişkilerini araştırmalarına neden olur. Merak yeni ve farklı bir şeyi bilme isteğidir, araştırma ise araştırma ve inceleme davranışdır. Merak bir ihtiyaç, araştırma bir davranıştır. Çocuk için oyun ve etkinlikler, araştırma davranışının ifadesidir ve merakın giderilmesine yardımcı olur.

Davranış, kasıtlı ve sistematik olabildiği gibi, tesadüfi de olabilir. Örneğin, bir saatin nasıl çalıştığını anlamak isteyen çocuğun saati parçalarına ayırıp tekrar birleştirmesi kasıtlı bir davranışken, kırık bir saat bulup onunla oynaması tesadüfi bir davranıştır. Keşif davranışı çocuktan biri bir şey yapmasını istediğinde veya kendi araştırırken gerçekleşebilir. Bazen

öğretmen çocuktan yapbozu tamamlamasını isterken bazen ise çocuk kendi içinden gelerek bunu yapabilir.

Araştırırken çocuk hem geçmişteki hem de anlık tecrübelerini kullanır. 3 hafta öce yapboz oynamış bir çocuk, o anda benzer bir şeyle oynamaya karar verebilir.

Bazı keşfetme davranışları çocuğa fayda sağlar, öğrenmesine yardımcı olur; bazıları ise bazıları ise (ismini tersten yazma oyunu gibi) sadece eğlenme amaçlı davranışlardır. Gereklilikle başlayan bir keşfetme davranışı eğlenceli bir hale bürünebilir. Kitap okumak zorunda olmak bunu her zaman sıkıcı olacağı anlamına gelmez, alışkanlık haline geldiğinde çocuk kendiliğinden okuyacak ve bunu sevecektir. Bütün bu oyun davranışları mesleklerle dolaylı olarak ilgilidir. Yine de, davranışlar karmaşılaştıkça, çeşitli işlerin gerektirdiği görevlerle daha çok ilişkili hale gelir.

Keşfetmesi engellenen çocuk, çatışma yaşar ve akranlarından, yetişkinlerden ve okulla ilgili konulardan uzaklaşır. Chack (2002) ebeveynlerin, keşfetme davranışını nasıl engellediklerini açıklamıştır; keşfetme engellendiğinde çocuğun çalışmaya karşı isteği de azalacak, yaratıcılığı sönecektir, sınıf içinde derse katılımı düşecek ve içinden geldiği için değil dış faktörler yüzünden yeni bilgiler edinecektir. İçine kapanan çocuğun mesleki olgunluğunun gelişmesi zorlaşır, ilgiler ve mesleki gelişim etkinlikleri hakkında bilgiler kaybolacaktır.

Keşfetme davranışı, diğer keşfetme davranışına dayanır. Herhangi bir keşfetme davranışını (kendine ve başkasına zarar vermemek şartıyla) desteklemek, kariyer gelişiminin her döneminde olumlu sonuçlar doğurur. Zorlama olmadan gerçekleşen keşfetme sürecine güvenmek, öğretmenler ve danışmanlar için önemli bir amaç olabilir. Örneğin üçüncü sınıf öğrencisi genel hatlarıyla bir telefonun nasıl çalıştığını öğrenebilir, bu öğrenme, öğrencinin kendi isteğiyle ya da öğretmenin teşvikiyle, ilerleyen yıllarda gelişebilir. Beşinci sınıf öğrencisi bir çocuk, geçmiş tecrübelerini kullanır ve telefonun nasıl çalıştığı hakkında daha çok şey öğrenir.

Danışmanlar evdeki ve okuldaki sorunlar hakkında çocuklarla konuşurlarken, keşfetme davranışı küçük bir rol oynayabilir. Örnek vermek gerekirse, bekâr annesinin yeni erkek arkadaşı konusunda sıkıntı yaşayan bir kız evde okuduğu hikâyelerden öğrendiği yeni şeyler hakkında konuşarak kendini daha iyi ve mutlu hissedebilir.

Keşfetme davranışı, her sorunu çözen sihirli bir değnek değildir ama daha çok araştırmayı ve keşfetmeyi doğuran ve başarılı kariyer planlamada etkisi artan bir etkinliktir. Keşfeden ve araştırma sürecindeki çocuk, çevresi hakkında daha çok bilgi edinir.

Bilgi

Bilgi edinmeyi öğrenmek çocuğun gelişimi, başarılı bir ergen ve yetişkin olması için gereklidir. Jean Piaget'in çalışmalarında vurgulandığı gibi, çocuklar bilgisiz yetişkinler değildir, gelişimleri boyunca bilgiyi işleme süreçleri farklıdır. Piaget (1977) bilişsel gelişimi dört temel dönemde tanımlar. Bunlar duyu motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemlerdir. Duyumotor dönem doğumdan 2 yaşına kadar sürer, bu dönemde bebek etrafındaki obje ve olaylara dikkatini yöneltir ve onlara tepki verir. Dikkatini yöneltme; dokunma, bakma, koku alma ve bunun gibi duyuşsal tepkileri kaplarken, tepkiler; ısırma, vurma, çığlık atma gibi davranışlardır.

İşlem öncesi dönem iki yaş ile yedi yaş arasındaki dönemdir. Bu dönemde çocuklar, toplama çıkarma ve buna benzer işlemleri yapabilirler. Yedi yaşından küçük çocuklar benmerkezci olarak nitelendirilebilir. Öğretmen sınıfta önemli bir görev vereceğini duyurduğunda, her çocuk kendisinin seçilmeye uygun olduğunu düşünür. Ayrıca, küçük çocuklar için hayali gerçekten ayırmak zordur. Küçük çocukların benmerkezci düşüncelerine bir örnek de, ne yapıyor olduklarını kendi kendilerine sesli anlatırken olayı içselleştirmeleridir.

Bilişsel gelişimin üçüncü evresi somut işlemler dönemidir. Yedi ila on bir yaşları arasındaki bu dönem, çocukların somut düşündükleri dönemdir. Bir nesneyi kullandıklarını hayal edebilmeleri için, onu görmeleri gerekmez ama onun var olduğunu bilmeleri gerekir. Zihinlerinde üç file beş fili ekleyebilirler ama üç y'ye beş y'i ekleyemezler. Soyut düşünme becerisi on iki yaş civarında başlar. Yedi-on bir yaş arasındaki çocukların bir diş hekiminin ne yaptığını, nasıl aletler kullandığını, dişleri nasıl muayene ettiğini anlaması kolayken, lise ve sonrası eğitim sürecinin uzunluğu ve yetmiş beş bin dolar gelirin ne anlama geldiğini anlamaları daha zordur. Sekiz yaşında bir çocuğun sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı başkalarına yardım ederek kendimizi iyi hissetmenin ne anlama geldiğini anlamaları zordur fakat ergenler için bu daha anlaşılırdır.

Erik Erikson (1963) da benzer sonuçlara sahip başka bir bakış açısına sahiptir. Psikolojik gelişimin sekiz evresinde, dördüncü evre olarak çalışkanlık duygusuna karşı aşağılık duygusunu tanımlamıştır. Bu evre altı-on bir yaşları arasında yaşanır. Bu evredeki çocukların bir şeyler yapma ve düzenleme özgürlüğü vardır. Bu onlara eğer başarılı olurlarsa çalışkanlık hissi, başarısız olurlarsa da aşağılık duygusu verir. Bu evrede bilgiyi düzenleyerek, geliştirerek ve uygulayarak başarı duygusu geliştirirler, bu becerileri geliştiremezlerse de aşağılık duygusu gelişir.

Mesleki bilgi açısından bakıldığında, ilkokul öğrencilerine bir mesleğe ait çizimler yapma şansı veya bir alet kullanma imkânı verilse bu konuda başarılı bir deneyim yaşayabilirler, somut bir sonuç elde ettiklerinde takdir edilirler.

Anahtar Figürler, Rol Modeller

Yetişkinler, çocukların çalışma hayatı hakkında bilgi edinmesi ve benlik kavramlarının gelişimi için önemli bir rol modeldir. Anahtar figürler, çocuklar için ebeveynleri, öğretmenleri, televizyoncular ve sporcular gibi ünlü kişiler, günlük hayatlarında etkileşim içinde oldukları postacı veya polis memuru gibi kişiler olabilir.

Ebeveynlerin çocukların mesleklere bakışlarının incelendiği araştırmalarında Trice ve Tillapaugh (1991) çocukların anne babalarının mesleklerine duydukları hevesin, ebeveynlerinin işlerinden duydukları memnuniyeti nasıl algıladıkları ile ilgili olduğunu açıklamışlardır. Yedi ve 8. sınıflardaki kızlar için anneleri en önemli rol modeldir, annenin tutumu, kızların kariyer uyumu üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu bulgular, çocuklar için taklidin en önemli öğrenme metodu olduğunu söyleyen Bandura'nın (1979) görüşü ile uyuşmaktadır. Rich (1979) de mesleklerin yakın çevreden öğrenildiğini savunmaktadır. Önemli kişilerin davranışını taklit eden çocuklar eğer kendilerine uygun görürlerse bu davranışa sahip çıkar, tersi durumda da vaz geçer. Bu çocuğun benlik kavramı gelişiminin bir parçasıdır.

Gibson'a (2004) göre rol modeller çocuğun ihtiyaç ve isteklerini temsil ederler. Örnek vermek gerekirse, babası uzun yol şoförü olan bir çocuk, babasının kullandığı büyük araçlardan etkilenebilir, babasının gittiği yerlere ilgi duyabilir veya babasının ağır yükler kaldırmasına şaşırabilir. Bütün bunlar çocuğun istek ve ihtiyaçlarını yansıtabilir. Bu izlenimler, çocuk ebeveyn ilişkisi ölçüsünde çocuk üzerinde etkili olur. Uzun yol sürücüsü olan kişi baba değil de amca veya bir tanıdık olduğunda, çocuğun etkilenme düzeyi de farklı olacaktır.

Çocukların rol modellerle ilgili gözlemleri bazen gerçekçi olmayabilir. Bir psikolojik danışman eğer yanlış algılanan bir rol model davranışı varsa bunu açıklayarak, düzeltilmesini sağlayabilir. Rol modeller gözlem yetisi olan çocukları daha çok etkiler ve bu sayede bu çocukların kendi davranışları üzerindeki kontrolü daha çok gelişir.

Denetim Odağı

Çocuklar zamanla kendi çevrelerini kontrol etme hissini deneyimlemeye başlar. Genelde öğretmen ve ebeveynleri ne derse onu yaparlar, kurallara uyarlar. Hatta ilkokul çocukları oyunlardaki kurallara bile sıkı sıkıya uyar.

Ödev ve projelerini başarı ile tamamlayan çocuklarda otonomi gelişir, olacakların kontrolünün elinde olduğunu anlar. İç kontrolün benlik gelişimi üzerinde doğrudan bir etkisi vardır ve kariyer kararlarını da etkiler. Psikolojik danışmanlar için kontrolsüz davranış kaygı verici bir durumdur. Bir psikolojik danışman, durumu kurtarmak için derste konuşan veya arkadaşını iten bir çocukla ilgilenmek zorunda kalır. İç kontrol ve dış kontrol arasındaki dengeyi kurma üzerine çalışmak bir psikolojik danışma amacı olabilir. Bunu doğrudan kariyer olgunluğu ile bağdaştırmak o anda danışmanın aklına gelmese de oto kontrol kariyer planları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir kendi davranışı üzerinde kontrol, çocuğun nelerden hoşlanıp hoşlanmadığını fark etmesini sağlar.

İlgilerin Gelişimi

Çocukların meslekler hakkındaki hayal dünyası zamanla hayat hakkındaki gerçek bilgilerden etkilenir ve ilgileri oluşturur. Profesyonel sporcu olmak isteyen bir çocuk, top oynamak ve jimnastik yapmaktan hoşlanır ama izleyicilerin övgüsünü aldığını hayal etmeyebilir. İlgilerin gelişimi, çocuğun kapasitesinden bağımsızdır. Çocuklar gelecekte olmak istedikleri şey ile ilgili engelleri görmezler.

Tracey (2001) çocuklarda ilgilerin yapısını incelemiştir. Beş ve 6. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada; ilgilerin, yeterlilik duygusunu geliştirirken, yeterlilik duygusunun gelişiminin de ilgileri geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Çocuklar büyüdükçe ilgi ve yeteneklerin oranında düşüş olur. Küçük bir bölümünün dışında, bu düşüşler Holand'ın tiplerine karşılık gelir. Bu bulgu, çocukların benlik saygılarının gelişiminin çevre ile etkileşimleri sonucu kendilerini nasıl gördüklerinden etkilendiği konusunda fikir verir.

İlgilerin gelişimi araştırma davranışı ile de ilgilidir. Yeni davranışlar deneyen çocuklar bunların bir kısmını ilgi çekici bulur, bir kısmını bulmaz. Okul içi ve okul dışı etkinliklerde ilginin gelişimi, ergenlikte kariyer kararları vermenin önemli bir safhasını oluşturur.

Belirginleşen ilgileri teşvik etmek, kariyer olgunluğunun gelişimine destek olur. Yaşamlarında onları heyecanlandıran şeyler hakkında konuşmak, kariyer planlamasında çok yardımcı olacaktır. İlkokullardaki psikolojik danışmanların önceliği kariyer danışmanlığı olmasa da danışmanların ve diğer rol modellerin önemli etkisi yıllar geçtikçe ortaya çıkar.

Spor ilgisi, yaralı hayvanlara yardım etme isteği, hayvanat bahçesi gezisinden duyduğu keyif gibi şeyler hakkında konuşmak çocuklara çok iyi gelir, kendini önemli hissettirir. Bu önemlilik duygusu, ilgi duyduğu konularda ve başkalarından onu ayıran konularda yeteneklerinin gelişmesinin kapısını açar. Benlik kavramının bu yolla gelişimi kariyer seçim sürecinin temelini oluşturur.

Zaman Perspektifi

Zaman perspektifinin gelişimi, gelecek algısını gelişimdir, Altı ayın altı yıldan farklı olduğunu algılayabilmek demektir. Dokuz yaşından küçük çocuklar için, bu zor hatta imkânsızdır. Bir çocuğun mesela, “bir gemi kaptanı olmak istiyorum ve şimdi gemi kullanabilirim” demesi sadece şimdiki duygusunu yansıtmaya bir örnektir. “Ne kadar sonra” kavramı zamanla gelişir. Yaşları dört ila sekiz arasında değışen doksan iki çocukla yaptığı araştırmada Friedman (2002) çocukların gelecek algısının, olayları tanımlama şekliyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Psikolojik danışmada da 4. sınıf altındaki sınıf seviyelerinde çocukların yükseköğrenimleri ya da gelecekteki meslekleri hakkında bir fikirleri olması beklenmemelidir. Daha çok, meslekleri ve iş görevlerini araştırmak, ilgileri geliştirmeye başlamak ve araştırma davranışını pekiştirmek daha önemlidir. Geleceğe uyum geliştiği için, çocuklarda “plan yapma” daha sağlam bir yapıya kavuşur. Bu ortaokulda eğitsel seçimler yapmasına imkân sağlar ve nihayetinde bütün bunlar kariyer seçimini etkileyecektir.

Benlik Kavramı ve Plan Yapma

Benlik kavramı, Super’ın gelişimsel kuramının çekirdeğini oluşturur. Super benlik kavramını, kariyer gelişiminin gelişim ve uygulamaya koyulma süreci olarak tanımlamıştır. Super’a göre benlik kavramı, biyolojik özellikler, bireyin oynadığı sosyal roller ve diğerleriyle girilen etkileşimleri değerlendirmenin bir toplamıdır. Benlik kavramı, bireylerin kendini ve içinde bulundukları durumu nasıl gördüklerinin ifadesidir.

Benlik, Super’ın modelinin anahtarı ve merkezi durumundadır. Bireylerin kendilerini algılamaları ve etkileşim biçimleri, onların kişilik, ihtiyaç, değer ve ilgilerinin bir yansımasıdır. Bu algılar ömür boyunca değışir. Super ve diğerleri, benlik kavramının gelişimini açıklayan rol oynama, araştırma, gerçeği test etme gibi süreçleri açıklamışlardır. Bireyin ailesi, okulu, akranları, iş çevresi gibi sosyal çevresi ile iletişimi benlik kavramının gelişimini meydana getirir. Benlik kavramı başkalarının, toplumun ve bireyin bakış açıları

ile ilgilidir. Superin bu kuramı, Özellik Faktör Kuramı gibi, benliğin tarafsız ve dışardan ölçülmesini savunan kuramlarla çatıştır.

Kendini fark etme, çocukluğun sonu ve ön ergenlik dönemine denk gelir. Çevresindeki nesne ve insanları araştırma, olup biten şeyler hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı ile çocuk, daha çok bilgi sahibi olur ve benlik kavramının temeli oluşmaya başlar. Başkaları ile benzer ve farklı yönlerini keşfeder. Dahası, yaşamındaki insanları gözlemleyerek, mesleki ve diğer rolleri öğrenir. Araştırma davranışı bilgi ve deneyim sahibi olmayı sağlar, böylelikle bazı etkinliklere ilgi duyarken bazılarına duymaz. Çocuk onu başkalarından ayıran, ilgi ve deneyimlerinden oluşan bir belirgin profile sahip olur. Benlik algısı gelişirken, oyun ve etkinliklerin heyecanı azalırken amaca ulaşma önem kazanmaya başlar. Çocuklar plan yapabilecekleri ve karar alabilecekleri bir duruma ulaşmışlardır. Pek tabi, tüm çocuklar bu süreci aynı şekilde yaşamaz, hepsi güçlü bir benlik kavramı geliştiremez.

Kariyer Gelişimi İle İlgili Araştırmalar

Kariyer Gelişimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kariyer gelişimi ile ilgili araştırmalar yurtdışında, ülkemizde olduğu gibi daha çok ergenler ve yetişkinler üzerinde yoğunlaşmıştır. Son zamanlarda çocukların kariyer gelişimleri ile ilgili araştırmalar yapılıyor olsa da bu konuda daha çok araştırmaya gereksinim duyulmaktadır.

Gillies, McMahon ve Carroll (1998) araştırmalarında Avusturyalı 6. Sınıf çocuklarına bir kariyer eğitimi uygulaması yapmışlardır. Yaptıkları bu uygulama sonucunda çocukların, okul-iş ilişkisine yönelik algı düzeyleri, kariyer bilgisine yönelik ilgi düzeyleri, mesleki bilgi kaynaklarının araştırılmasına yönelik ilgi düzeylerinde bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bu uygulama ile öğrencilerin meslek listesi yapma ve sevdikleri meslekleri tanımlama becerilerinde de bir artış görülmüştür.

Sosyoekonomik faktörler de çocukların kariyer gelişimi üzerinde etkiye sahiptir. Brook, Whiteman, Peisach ve Deutsch (1974) ilkokul çağındaki çocuklarla yaptıkları araştırmalarında ailelerin ve çocukların mesleki isteklerinin sosyoekonomik durumdan etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Weinger (1998), kendini fakir olarak gören çocukların mesleki isteklerinin sınırlı olduğunu, Cook ve arkadaşları (1996) da şehirde yaşayan çocuklarla kırsalda yaşayan çocukların mesleki istekleri arasında farklar olduğunu ifade etmiştir. Sosyoekonomik düzeyin mesleki istekler üzerinde dolaylı bir etkisi de olabilir.

Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli (2001) sosyo ekonomik düzeyin ebeveyn istek ve inançları üzerinde aracı etkisi olduğunu, sosyo ekonomik düzeyin çocukların mesleki istekleri üzerinde doğrudan etkisi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

McMahon (2001) yaptığı araştırma sonucunda medyanın çocuklar için etkili bir bilgi kaynağı olduğunu belirtmektedir. Çocukların erken yaşlardaki mesleki bilgilerinin birincil kaynağı medyadır (Dorr ve Lesser, 1980; McMahon, Carrol ve Gillies, 2001). Wright, Huston, Truglio, Fitch, Smith ve Piemyat (1995) çocukların televizyonda gördükleri meslekleri daha çekici bulmaktadır.

Çocukların yetiştiği ev ortamı kariyer gelişimleri üzerinde etkilidir. Trice ve arkadaşları (1995) yaptıkları araştırmada aile yapısının çocukların mesleki isteklerini etkilediğini bulmuşlardır. Young ve Friesen'a (1992) göre de ebeveynler kariyer gelişimi üzerinde çok etkili bir faktördür. Helwig'e (1998) göre de çocuklar ebeveynlerinin beklentilerine göre mesleki hedefler belirlemeye meyillidir. Özellikle de daha erken yaşlardaki çocuklar ve taşrada yaşayan çocukları üzerinde bu etki daha iyi gözlenmiştir (Trice,1991; Trice ve diğerleri 1995).

Creed, Patton ve Bartrum (2001) iyimserlik düzeyleri yüksek olan öğrencilerin kariyer olgunluğu ve kariyer planlama düzeylerinin daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulguya 8. ve on ikinci sınıfta okuyan 504 öğrenci ile yapılan araştırma sonucunda ulaşılmıştır. Revize edilmiş Yaşam Yönelim Testi'nin çok boyutlu özellikleri ile kariyer olgunluğu, kariyer hedefleri, psikolojik iyi oluş, kariyer karar verme ve iyimserlik kötümserlik değişkenleri arasındaki ilişki bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Kariyer olgunluğu yüksek olan öğrencilerin kariyer kararları konusunda kendilerini rahat hissetmekte olduğu ve daha iyi kariyer hedefleri belirledikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Kötümserlik düzeyi yüksek olan öğrencilerin kariyer olgunluğunun yanı sıra kariyer planlama, kariyer karar verme ve bilgi düzeyleri de düşüktür. İyimserlik düzeyi yüksek olanların ise özsaygı düzeyleri daha yüksektir.

Schultheiss, Kress ve Manzi (2001) kariyer gelişim sürecinde anne baba ve hayatlarındaki diğer önemli kişilerin çocuklar üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bulgular, iş hayatı hakkında bilgi edinme, etkili sosyal ilişkiler kurma, karar verme güçlükleri ile başa çıkma konusunda çocukların özellikle anne ve babadan alınan sosyal desteğin çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle benlik saygısının anne babadan alınan sosyal destekle ilgisi olduğu belirtilmektedir. Anneden alınan olumlu geribildirim benlik saygısını etkilemektedir ve çocuklar kariyer araştırma ve karar verme konularında anneleriyle daha çok paylaşımda bulunmaktadırlar.

Creed, Patton ve Prideaux (2007) 8. ve 10. sınıfta okuyan öğrencilerin kariyer planlama ve araştırma davranışlarının; kariyer kararsızlıkları, kariyer yetkinlik beklentisi, benlik saygısı, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, akademik başarı, iş deneyimi gibi değişkenlerle ilişkisini araştırmışlardır. Bu araştırma sonucu tüm bu değişkenler araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer planlama ve kariyer araştırma düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır. Ayrıca sınıf düzeyi yükseldikçe bu değişkenlerin kariyer araştırma ve kariyer planlamaya yönelik motivasyonun da arttığı görülmüştür.

Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeğini geliştiren Schultheiss ve Stead (2010) bu ölçeğin geçerlik çalışmaları için 4. ve 7. sınıf düzeyleri arasında eğitim göre 808 çocuğun katıldığı bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, Çocuklar İçin Kariyer Ölçeği alt ölçeklerinden alınan puanlarla öz benlik, kontrol odağı ve ilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırma sonuçları, ölçeğin ve ölçeğin alt ölçeklerinin geçerlilik düzeyinin yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca içten denetimi yüksek olan çocukların, kişilerarası ilişkilerde daha başarılı, kendilerine ilişkin farkındalıkları daha yüksek, bilgi ve araştırma davranışında daha istekli, planlama davranışının önemini daha çok farkında ve kariyer olgunluğuna sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Cinsiyet ve sınıf düzeyi ile ölçeğin alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Park, Rojewski ve Lee (2017) Güney Kore'de dokuzuncu sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin belirleyicilerini araştırmışlardır. Bu çalışmadaki veriler 394 müdür, 6635 öğrenci ve öğrencilerin ebeveynlerinin katılımıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçları, düşük akademik başarı, daha az ebeveyn desteği ve düşük aile geliri olan öğrencilerin okul temelli kariyer gelişiminde nispeten dezavantajlı olduğunu doğrulamıştır.

Kariyer Gelişimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde kariyer gelişimi ile ilgili araştırmalar aşağıda sunulmuştur.

Akbalık (1991) ortaokul öğrencilerinin mesleki olgunluklarını araştırmıştır. Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyi ile cinsiyet, sosyoekonomik düzey arasındaki ilişkiler ile mesleki tutum ve davranışlarını incelediği bu araştırmada çocukların, çalışma hayatına karşı olumlu tutumlara sahip oldukları fakat bilgi toplama davranışlarının yetersiz olduğu ve hedef belirlemediklerini ortaya koymuştur. Bu araştırma verilerine göre sosyoekonomik düzey ve mesleki olgunluk arasında ilişki bulunamazken kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Bacanlı (1995) lise öğrencilerinin gerçekleştirmesi gereken mesleki gelişim görevlerini içeren bir mesleki grup rehberliği programı hazırladığı ve uyguladığı araştırmasında, lise öğrencilerine sunulan bu mesleki grup rehberliği programının, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Akbıyık (1996) meslek liselerinde okuyan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve algılanan akademik başarı ile ilişkisini incelemiştir. Kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri erkek öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyinden daha yüksek bulunmuşken sosyoekonomik düzey ve anne baba eğitim düzeyinin mesleki olgunluk üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre ayrıca, akademik başarılarını çok iyi olarak algılayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri diğerlerinden anlamlı derecede yüksektir.

Çakar (1997) denetim odağı ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında incelemiştir. İç denetim odağına sahip öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri dış denetim odağına sahip öğrencilerden anlamlı şekilde daha yüksektir. Mesleki rehberlik hizmeti alan öğrencilerin almayanlara göre daha yüksek mesleki olgunluk düzeyine sahip olduğu da bu araştırmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca kız öğrencilerin mesleki olgunlukları erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

Bal (1998) ergenlerin mesleki olgunluk düzeylerini algılanan akademik başarı, anne babanın eğitim düzeyi, sınıf düzeyi değişkenler ile ilişkisi bakımından incelemiştir. Algılanan akademik başarı, anne baba eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk düzeyi de yükselmektedir.

Evren (1999) mesleki olgunluk, mesleki benlik algısı ve meslek tercihleri üzerinde etkilerini ölçmek amacıyla 8. sınıf öğrencilerine bir mesleki grup rehberliği uygulaması yapmıştır. Bu uygulama deney grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyini artırmıştır.

Usluer (1996) de lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Kendi kendine mesleki inceleme davranışında bulunan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri, bu davranışta bulunmayan öğrencilerin meslek olgunluk düzeyinden anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Bayındır (1999) lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyine, algılanan anne baba tutumu, sosyoekonomik düzey ve cinsiyetin etkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonuçları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemektedir. Otoriter ve aşırı koruyucu anne baba tutumuna kıyasla demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Uskaner (1999) lise 1. sınıf öğrencileri için bir mesleki grup rehberliği etkinliği geliştirmiştir. Bu etkinliğin amacı, öğrencilerin kişilik tiplerini tanımaları, ilgilerini keşfetmeleri, meslekler hakkında bilgi düzeylerini artırmalarına yardımcı olacak bir grup rehberliği etkinliğinin etkisini ölçmektir. Uygulanan grup rehberliği etkinliği öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyini olumlu yönde etkilemiştir.

Sahranç (2000) mesleki olgunluk düzeyi ve denetim odakları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma lise öğrencileri ile yapılmıştır ve içten denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri dıştan denetimli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Bu araştırma sonucunda ayrıca akademik başarısını daha yüksek algılayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri de yüksektir.

Sekmenli (2000) mesleki olgunluk düzeyi ile sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Lise 1. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında öğrencilerin sürekli kaygı düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk düzeylerinin düştüğü bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca bu araştırma da kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Buna ilave olarak anne babanın eğitim düzeyi ve algılanan akademik başarı arttıkça mesleki olgunluk da yükselmektedir.

Şahin (2007) sosyoekonomik düzey ile mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlköğretimde Yönelme Yönergesi'nin uygulanma sonuçlarından da yararlanılarak yapılan çalışmada, düşük sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin mesleki eğitime yönlendirildiğini ifade etmiştir. Sosyoekonomik düzey yükseldikçe öğrenciler akademik eğitime yönlendirilmektedir. Yaş, anne baba eğitim düzeyi, evde yaşayan kişi sayısı bakımından ise Mesleki Olgunluk Ölçeğinin alt boyutlarında bir farklılık bulunamamıştır.

Bacanlı, Özer ve Sürücü (2007) Schultheiss ve Stead (2004) tarafından çocukların kariyer gelişim düzeylerini ölçmek için geliştirilen Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamışlardır. Bu ölçek kuramsal temellerini Super'in Çocuklukta Kariyer Gelişim Modelinden almaktadır. 52 maddeden oluşan bu ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği edilen bulgulara göre tatmin edici seviyededir.

Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan (2009) 8. sınıfta okuyan öğrencilerin kariyer gelişimleri ve cinsiyetlerinin meslek kararı verme ve öz yetkinlik algılarını yordayıp yordamadığını araştırmışlardır. Araştırma grubu 756 öğrenciden oluşmuştur. Öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Bu araştırma sonucunda kariyer gelişimi ve cinsiyetin birlikte meslek karar verme öz yetkinlik algısını anlamlı olarak yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Ürün (2010) mesleki olgunluk ile kendine saygı düzeylerinin ilişkisini incelemiştir. Bu araştırma bulguları kendine saygı düzeyleri ile mesleki olgunluk düzeyleri ve cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Erkek öğrenciler daha yüksek kendine saygı düzeyine sahipken kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri daha yüksektir. Sapmaz (2010) ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerini cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey, ilgi ve yetenek gibi değişkenler bakımından incelemiştir. Orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri, alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerinkinden yüksek bulunmuştur. Buna ilave olarak, yaş yükseldikçe kariyer gelişim düzeyi de yükselmektedir. Algılanan akademik başarı arttıkça kariyer gelişim düzeyi de artmaktadır. Sapmaz (2010) araştırmasında ilgilerin ve yeteneklerin kariyer gelişimini yordayıp yordamadığını da incelemiştir. Buna göre sosyal yardım ilgisi, sosyal bilim ilgisi kariyer gelişimini anlamlı şekilde yordamaktadır. Sözel ve sayısal yetenekler de kariyer gelişiminin yordayıcılarıdır.

Bozgeyikli, Doğan ve Işıklar (2010) lisede eğitim gören üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında ilişkiyi incelemiştir. 275 öğrencinin katıldığı araştırma lise öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ile mesleki olgunluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna ilave olarak bu araştırma, arkadaştan alınan sosyal desteğin mesleki olgunluk ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırma bulguları ayrıca üstün yetenekli kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin, üstün yetenekli erkek öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyinden yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Ayas, Deniz ve Kağan (2010) teorik temeli Ginzberg ve arkadaşlarının kariyer gelişim kuramına dayanan bir mesleki grup rehberliği etkinliğini, 8. sınıf öğrencisi olan 12 kişilik bir gruba uygulamışlardır. Bu uygulama sonucunda, geliştirilen mesleki rehberlik programının öğrencilerin kendilerini tanımalarına yardımcı olduğu ve mesleki olgunluk düzeyine de katkıda bulunduğu görülmüştür.

Doğan (2011) 8. sınıf öğrencileri ile ağ bağlantılı kariyer grup rehberliği uygulaması yapmıştır. Bu araştırmanın amacı yapılan uygulamanın öğrencilerin kariyer gelişim düzeyine etkisini ölçmektir. Ağ bağlantılı kariyer grup rehberliği uygulamasının kariyer gelişim düzeyini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Yayla (2011) karar verme stillerinin kariyer gelişiminin yordayıcısı olup olmadığını incelemiştir. Karar verme stillerinden ihtiyatlı seçicilik 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin en güçlü yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bunu sırasıyla karar vermede özsaygı ve panik izlemiştir. Ayrıca bu çalışmada çocukların yaşları, sosyoekonomik

düzeyleri ve algılanan akademik başarıları yükseldikçe kariyer gelişim düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür.

Bacanlı ve Sürücü (2011) ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyini ebeveyne bağlanma ve cinsiyet bakımından incelemiştir. Bu araştırma anneye güvenli bağlanmanın, kariyer gelişim düzeyinin en güçlü yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Buna ilave olarak kız olmak da kariyer gelişim düzeyinin önemli bir yordayıcısıdır. Ayrıca bu araştırma sonuçları sınıf düzeyi yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin de yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Seçer, Gülbahçe ve Ateş (2013) 8. sınıf öğrencilerinin mesleki yetkinliklerine etkisini ölçmek amacıyla bir mesleki grup rehberliği programı geliştirmişlerdir. Yapılan uygulama sonrası; yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey gibi değişkenlerden bağımsız olarak öğrencilerin mesleki yetkinliklerinin arttığı görülmüştür.

Sürücü, Kontaş ve Bacanlı (2015) üstün yetenekli 12-15 yaş arasındaki öğrencilerinin kariyer gelişimlerini incelemiştir. Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam eden 136 öğrenci ile yapılan araştırmada, üstün yetenekli kız öğrencilerin merak-araştırma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca gelir düzeyi orta olan öğrencilerin Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği-zaman perspektifi puanları, gelir düzeyi yüksek olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak, resim alanında Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam eden öğrencilerin ÇKGÖ toplan puanları, merak-araştırma ve planlama alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, genel zihinsel yetenek alanında Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam eden öğrencilerinkilerden daha yüksektir.

Orhan ve Ültanır (2014) karar verme ile mesleki olgunluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Lise öğrencileri ile yapılan araştırmaya göre, mesleki olgunluk düzeyi yükseldikçe mantıklı karar verme davranışının daha fazla kullanılmaktadır. Ayrıca, mesleki olgunluk düzeyi düştükçe öğrencilerin bağımlı ve içtepsel karar verme davranışı ve kararsızlık yaşama durumu yükselmektedir.

Çalışkan (2015) mesleki olgunluk düzeyi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde ettiği sonuçlar, öğretmen, aile ve arkadaşan alınan algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığını göstermektedir.

Benlik Saygısı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bireyin kendisi ile ilgili değerlendirmesi sonucu oluşan benlik, benlik imgesi, benlik saygısı, benlik kavramı gibi kavramlar literatürde karşımıza çıkmakta ve aynı şeyi ifade

edermişçesine birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Benlik ve benlik saygısı, her ikisi de kişinin kendisi hakkındaki görüşlerini içermekle birlikte; aynı anlama gelmemektedir. Benlik saygısı, benlik kavramından farklı olarak, değerlendirici bilgiler ve bu bilgilerle ilgili duyguları da içeren ögelere sahiptir. Kişinin gelişimi boyunca, “ben” diyerek ifade ettikleri bir tuğla olarak düşünülürse, benlik kavramı bu tuğlaların oluşturduğu binadır. Kişinin benlik kavramına yüklediği olumlu, olumsuz duygular da benlik saygısı olarak tanımlanabilir. Kişinin kim olduğuyla ilgili fikirlerinin yanı sıra ve bu konuda duyguları, memnuniyeti veya memnuniyetsizliği de benliğin duygusal boyutu olan benlik saygısını oluşturur.

Benlik saygısı üç temel boyutta incelenebilir (Heatherton ve Polivy, 1991). Bunlar performans benlik saygısı, sosyal benlik saygısı, fiziksel benlik saygısıdır. Performans benlik saygısı, bireyin genel yeteneğine, zihinsel becerilerine, okul performansına, kendini düzenleme kapasitesine ve özgüvenine ilişkin algılarıdır. Performans benlik saygısı yüksek olan bireyler kendilerini zeki ve yetenekli görürler. Sosyal benlik saygısı, bireyin başkaları tarafından nasıl algılandığına ilişkin görüşünü ifade eder. İnsanlar tarafından önemsendiğini, değer gördüğünü, saygın biri olarak algılandığına inanan kişinin sosyal benlik saygısı yüksektir. Fiziksel benlik saygısı yüksek olan bireyler kendilerini atletik olarak becerikli, fiziksel olaarka çekici, vücut imajlarını olumlu bulurlar.

Psikanalitik kuram, benlik saygısını süper egonun gelişimi ile ilişkilendirmiştir. Adler, bireyin aşağılık duygusuna karşı üstünlük duygusu kazanmasını benlik saygısı olarak tanımlamıştır. Adler’e göre aile ilişkileri, doğum sırası, dışlanma gibi faktörler benlik saygısı üzerinde etkilidir. Sullivan benlik saygısında aile içi ilişkilere vurgu yapmıştır. Ebeveyneler tarafından uygulana ödül-ceza metodu benlik saygısını şekillendiren bir etkiye sahiptir. Düşük benlik saygısına sahip olan bireyin kişisel işlevi de bundan etkilenmektedir.

Benlik saygısı kavramına ilişkin literatürde öncü isimlerden ikisi Rosenberg ve Coopersmith’dır.

Rosenberg (1965) benliğin olumlu veya olumsuz değerlendirilmesi olarak tanımlar. Kişinin kendisiyle ilgili yaptığı değerlendirmenin sonucu ulaştığı yargı benlik saygısı düzeyini belirlemektedir. Kişi nasıl etrafındaki insan, nesne ve durumlarla ilgili tutumlara sahipse, kendisi ile de ilgili bir tutumu vardır. Rosenberg benlik saygısını; sosyal yeterlik, kişisel değer ve beden algısı boyutlarıyla incelemiştir.

Coopersmith (1967) benlik saygısının gelişiminde “kendini değerlendirme” kavramına yer vermiştir. Önem verdiği şeyler, becerebilecekleri ve başarabilecekleri, kendisiyle ilgili kabul ve retleri bağlamında kişi kendine duyduğu saygı düzeyi ile ilgili bir değerlendirme

yapmaktadır; işte bu değerlendirme benlik saygısını açıklamaktadır. Bir öğrenci kendini akademik anlamda değerli görürken, müzisyen olarak değersiz görebilir. Kişinin benlik saygısı düzeyini belirleyen şey, onun yeteneklerini ve sahip olduklarını değerlendirmesine ilişkin kişisel yargısıdır.

Burns (1982) kişinin önem verdiği insanlar ve toplum vasıtasıyla içselleştirdiği bireysel ölçütler ve değerlerine göre kendi yeterlilikleri hakkında yaptığı değerlendirmelerin toplamı olarak tanımlar. Benlik saygısı bireyin kendi benliğini beğenme ve değerli bulma derecesidir. (Adams, 1995; Kulaksızoğlu 2001) Bu kişinin niteliklerinin çok üstün olması anlamına gelmez. Kişinin kendini aşağı ya da üstün görmeden, kendinden memnun olması, değerli ve sevmeye değer bulmasıdır. (Yörükoğlu, 2000)

İnsanın yaşamına ilk başladığı yer ailesinin yanıdır. Bu nedenle benlik saygısının gelişiminde ailenin önemi büyüktür. (Coopersmith, 1974; Kulaksızoğlu, Yörükoğlu, 1978; Yavuzer, 1991). Çocuk kendini diğer insanlar gözüyle değerlendirecek seviyeye geldiğinde yaptığı değerlendirmeler, benlik saygısını oluşturmaya başlar. Benlik saygısı dinamik bir yapıdadır, yaşamın ilk yılları bireyin benlik saygısının gelişimi için kritik önem taşısa da, bu dönemde olduğu gibi kalmaz (Kaplan, 1995).

Kendi özellikleri hakkında daha çok olumlu tanımlar yapan kişi yüksek benlik saygısı düzeyine kendisi hakkında olumsuz ve çelişkili algılara sahip kişi ise düşük düzeyde benlik saygısına sahiptir. Yüksek benlik saygısı düzeyine sahip olanlar kendilerini daha yeterli ve değerli görürler, daha atılgan ve üretkendirler. Benlik saygısı düşük olan kişiler kendilerini sevebilir özelliklerden yoksun, önemsiz görürler ve yeteneklerine güvenmezler (Temel ve Aksoy, 2001; Pope, McHaleve ve Craighead, 1988).

Benlik Saygısı İle İlgili Araştırmalar

Benlik saygısının kariyer gelişimi ve seçimi ile ilgili çeşitli değişkenlerle ve bu araştırmanın bir değişkeni olan aile etkisi ile ilgili değişkenlerle ilişkisini inceleyen araştırmalar sunulmuştur.

Kuzgun (1972) anne baba tutumlarından demokratik anne-baba tutumu ile yüksek benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Gecas ve Schwalbe (1986) çalışmalarında; ebeveynler tarafından bildirilen ebeveyn davranışı ile çocukların ebeveyn davranışlarına ilişkin algıları ve her birinin çocukların öz değerlendirmelerinin çeşitli yönleri üzerindeki etkileri (özellikle, öz-değer, öz-yeterlik ve benlik saygısı) arasındaki ilişkiyi incelemiştirler. Erkeklerin benlik saygısı, ebeveyn

davranışının kontrol / özerklik yönüne daha duyarlı bulunmuştur; kızların benlik saygısı, ebeveyn desteği ve katılımından daha fazla etkilenmiştir. Genel olarak, ebeveyn-çocuk etkileşimi değişkenlerinin, erkeklerin benlik saygısı ile erkeklerin öz saygıları arasında daha güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Munson (1992) Super'ın Yaşam Boyu Kuramı üzerinden; lise öğrencilerinin özsaygı düzeyi, mesleki kimlik ve kariyer belirginliği arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çeşitli sosyoekonomik düzeylerden 250 öğrencini katıldığı araştırmada bulgular, yüksek benlik saygısı olan öğrencilerin okul ve aile rollerinde mesleki kimlik ve kariyer belirginliği (katılım, bağlılık ve değer beklentileri) bakımından düşük benlik saygısı düzeyi olan öğrencilerden belirgin bir farklılığı olduğunu ortaya koymuştur. Buna ilave olarak bu çalışma, toplum ve serbest zaman rolleri bakımından farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Legum (2002) dokuz haftalık bir kariyer müdahale programının risk altındaki ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluk düzeyleri, akademik başarıları, öz saygıları ve sınıf davranışları üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Veriler, deney grubunu temsil eden 27 risk altındaki ortaokul öğrencisi ve kontrol grubunu oluşturan risk altındaki 30 ortaokul öğrencisi arasından toplanmıştır. Sonuçlar, örneklemin kariyer olgunluk düzeylerinin ve akademik performansın arttığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, risk altındaki ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluk düzeyleri ile benlik saygısı ve sınıf davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Benzer şekilde, bu öğrencilerin kariyer olgunluk düzeyleri ile akademik başarıları arasında sürekli bir ilişki bulunmamıştır. Kahrıman ve Polat (2003) ergenlerin benlik saygısı düzeyi ile aileden ve arkadaşlardan alınan sosyal destek arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu bulgulamıştır. Aynı araştırmada babanın eğitim durumunun, benlik saygısı düzeyinde anlamlı bir etkisi görülmemiş fakat annesi ortaokul mezunu olan ergenlerin benlik saygısı düzeyinin diğerlerinden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özgan (1999) da ergenlerle yaptığı araştırmasında benzer bulguya ulaşmıştır. Ünüvar (2003) da lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, algılanan aile desteği ve arkadaş desteği arttıkça benlik saygısı düzeyinin de arttığını ortaya koymuştur.

Yenidünya (2005) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında; akademik başarı ile benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çankaya (2007) de araştırmasında lise öğrencilerinin benlik saygısını incelemiştir. Başka araştırmaların sonuçlarına benzer şekilde (Coopersmith, 1967; Yalım, 2001) akademik başarı yükseldikçe benlik saygısının da yükseldiği bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin sosyal kaygı düzeyleri ile benlik saygıları arasında ters yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Erbil, Divan ve Önder (2006) ergenlerin benlik saygısına ailelerin tutum ve davranışlarının etkisini belirlemek için bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma sonucunda, ailelerin zaman ayırdığı, sorunları paylaştığı, karar alma sürecine kattıkları, arkadaş seçimine müdahale etmedikleri, istekleri kabul edilmediği durumlarda açıklama yaptıkları, özel hayatlarına saygı gösterdikleri, duygu ve düşüncelerine saygı duydukları ve ifade etmelerine uygun ortam sağladıkları, kendileriyle her konuda konuştukları, kız erkek ayrımı yapmadıkları bir aile tutumuna sahip ergenlerin, benlik saygısı puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Emmanuelle (2009) ebeveyne bağlanma, benlik saygısı ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkiyi on beş ila on dokuz yaş aralığındaki ergenlerle yaptığı çalışmada incelemiştir. Elde edilen bulgular benlik saygısının ebeveyne bağlanma ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkiye dolaylı yoldan etki ettiğini göstermektedir.

Kammeyer-Mueller, Judge ve Piccolo (2008) 18-21 yaş arasındaki 1765 birey üzerinde, benlik saygısı, eğitim, mesleki itibar ve gelir arasındaki ilişkileri inceleyen bir modeli test ettikleri araştırmalarında; regresyon analizi yapılmış ve benlik saygısını mesleki itibar düzeyini artırdığı fakat benlik saygısını değiştirmedikçe bulgusuna ulaşmışlardır.

Ürün (2010) lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri ile mesleki olgunlukları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çeşitli lise türlerinde eğitim görmekte olan 647 öğrenci ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri ve mesleki olgunluk düzeyleri arasında en çok genel lise türünde eğitim gören öğrencilere ait olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Aktaş (2011) dokuzuncu sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, ergenlerin benlik saygısı düzeyine, algıladıkları anne baba tutumunun etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları ebeveynin tutumunu demokratik algılayan ergenlerin, ebeveyninin tutumunu koruyucu algılayanlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğunu göstermektedir.

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Kariyer gelişim kuramları çocukluk dönemini çocukların çevrelerini ve yetişkinleri gözlemledikleri, iş hayatının yaşamın önemli bir parçası olduğunu fark ettikleri, gelecek zaman yönelimi ve çalışma alışkanlıkları geliştirdikleri, kendilerini yetişkin iş rollerinde hayal ettikleri bir dönem olarak açıklar.

Çocuklar öncelikle ebeveynlerini ve hayatlarındaki önemli kişileri gözlemler, bu yolla kariyerle ilgili ilk davranışlarını edinir ve benlik kavramı da şekillenmeye başlar (Bandura,

1997; Lent, Brown ve Hackett, 2004). Çocuğun, kariyer kavramı ile ilgili ilk düşünce ve davranışları, çok erken yaşlardan itibaren, ailesinin de etkisiyle oluşur (Ginzberg, 1951; Super, 1990). Ebeveynlerini gözlemleyen çocuk, onların farklı rol ve sorumlulukları olduğunu anlar, boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini fark eder. Kariyer seçimi kuramları ailenin, üyelerinin değerler ve ihtiyaçlarını şekillendirmede rol oynadığını belirtmektedir. Aileden tamamen bağımsız bir kariyer kararı mümkün görünmemektedir (Krumboltz, 1979; Mitchell & Krumboltz, 1984). Hayal ve rol oynama davranışı çocuklukta kariyer gelişiminin en belirgin davranışlarıdır ve bu davranışlar ilk olarak aile içerisinde oluşur (Liu ve McMahon, 2016).

Her ne kadar aile kariyer üzerinde çok önemli bir faktör olarak görülse de mevcut kariyer kuramları, ailenin kariyer gelişimi üzerindeki etkisini detaylı olarak açıklamamaktadır. Birçok kariyer kuramı öncelikle ergenler ve yetişkinlerle ilgili konulara odaklanmıştır. Ailenin kariyer üzerindeki etkisine değinen Roe'nun Kariyer Seçim Kuramı (1956, 1957), Bordin'in Kariyer Seçiminde Psikodinamik Modeli (1990), Super'ın Yaşam Boyu Kuramı (1957, 1963), Mitchell ve Krumboltz'un Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (1976) gibi gelişim kuramları da vardır. Bu kariyer gelişim kuramlarında çocukluk dönemine ilişkin açıklamalarda bulunulur.

Kariyer gelişim kuramlarından aile üzerine en önemli vurguyu yapan Super'ın Yaşam Boyu Kuramı olmuştur. Çünkü bu kuram aile ve ev ortamının kariyer gelişiminin erken dönemine ev sahipliği yaptığını vurgular. Ev ve aile yaşamı çocuktan çocuğa farklılık gösteren bir yapıdadır. Örneğin farklı sosyoekonomik düzeylerdeki çocukların gelişimleri ve deneyimleri birbirinden farklı özellikler gösterebilir (Gottfredson, 2005).

Roe'nun kariyer seçimi ve gelişimi kuramı, kariyer kuramları içinde kültür, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey gibi değişkenlerin yanı sıra aile etkisine de değinmiş ilk kuramlardan biridir. Roe'ya göre genetik faktörler kişilik özelliklerin gelişimini ve ebeveyn ilişkileri üzerinde etkiye sahip olduğundan daha sonra yapılan kariyer seçimlerini de etkilemektedir. Meslek seçimi, kariyer davranışları ve çocukluk deneyimleri ve çevrenin birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Bordin (1990) kariyer seçiminde psikodinamik model kuramında iş ve oyunun iç içe geçtiğini, erken yaşlarda çocukların ailelerin etkisiyle kendilerine has bir kimlik geliştirdiklerini savunur. Roe'nun kuramında olduğu gibi Bordin de bu konudaki düşüncelerini çok ilerletmemiştir.

Çocuklukta kariyer gelişimine özellikle odaklanmamış olsa da bazı kuramlar bize kariyer gelişiminin nasıl ilerlediği konusunda bir görüş sağlar. Öğrenme, kariyer eğitimleri yoluyla kasıtlı, aile üyelerinin işlerini gözlem yoluyla da kasıtsız olarak gerçekleşmektedir.

Schulttheiss (2007) ailenin çocukların kariyer gelişiminde önemli rol oynadığını ileri sürer ve öz yetkinlik, değerler, kariyer olgunluğu, kariyer karar verme ve mesleki ilgilerini aile tarafından önemli ölçüde etkilendiğini savunur. Savickas (2013) çocukların mesleki kimliklerini inşa etmeye başlarken ailelerini rol model olarak aldıklarını ve bu sebeple ailenin kariyer gelişiminde çok önemli bir yeri olduğunu savunur.

Aileler çocuklarıyla kariyerle ilgili konuları konuşmakla kalmaz, onları iş yerlerine götürür, işlerinin nasıl geliştiği, kariyer hedefleri ve beklentileri hakkında düşüncelerini paylaşır (Alliman-Brissett, Tunner ve Skovholt, 2004; Hutchings, 1996; Maunthner, Mclean ve Mckee, 2000). Çocuklar aileleri işleri ile meşgulken onları gözlemler, ebeveynler onlara işlerini nasıl sürdürdükleri, aldıkları eğitim ve kariyerlerindeki ilerlemelerden bahsederler. Bu genellikle özellikle erkek çocuklarının kariyer öz yetkinliklerinin ilk belirleyicidir. (Alliman-Brissett vd. 2004)

Aileler çocuklara doğrudan ve dolaylı kariyer bilgileri vermelerinin yanı sıra onlara kendi hareketlerini, duygularını ve düşüncelerini anlayabilecekleri bir ortam sunarlar (Buzzanell, Berkelaar ve Kisselburg, 2011).

Aile, çocuğun genetik donanımının belirleyicisi olmanın yanı sıra doğumdan sonraki işk sosyal çevresi olması bakımından da oldukça önemlidir. Aile çocuğun zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişiminde etkilidir (Bacanlı, 2006). Benzer şekilde yukarıdaki özetlenen araştırmalarda ve teorik görüşlerde de belirtildiği gibi ailenin çocuğun kariyer gelişimiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Ailenin Kariyer Gelişimi İle İlişisini İnceleyen Araştırmalar

Yabancı ve yerli ilgili literatürde aile ile ilgili çeşitli değişkenlerin, kariyer gelişimi ile ilişkisinin araştırıldığı çeşitli betimsel araştırmalar mevcuttur.

Kariyer gelişimi alanında aile sistemleri teorisinin uygulanmasını ilk öneren Bratcher'dir (1982). Aile kurallarını, denge ve sınırları, meslek seçimini etkileyebilecek en etkili sistematik konular olduğunu öne sürdü. Bratcher (1982) ailenin kendi kurallarını belirleyerek bir denge oluşturan yapısının, kişinin kariyer kararlarını da etkileyen birçok davranışını etkilediğini vurgulamıştır. Fisher & Griggs (1994) gençlerin kariyer gelişimini etkileyen faktörleri incelemiştir. Aile işlevinin, aile gelişimi ya da ebeveynlerin eğitim ve

meslek durumlarından daha fazla kariyer gelişimine sahip olduğunu bulmuşlardır. Aile işleyişi, ebeveyn desteği ve rehberliğini, olumlu veya olumsuz çevresel etkiler ve aile üyelerinin etkileşim stilleri gibi faktörlerle birlikte ebeveynlik stilini kapsayan daha geniş bir kavramdır. Aile yapısı, aile büyüklüğü, doğum sırası ve ebeveyn sayısını içerir.

Hamamcı (1996) anne babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına yönelik geliştirdiği aile rehberliği programı geliştirdiği araştırmasında; ailelerin bu rehberlik uygulaması sonucunda mesleki gelişim konusundaki bilgilerin arttığını görmüştür. Bu araştırmanın sonuçları babaları meslek gelişimine ilişkin olumlu tutumlara sahip çocukların diğer çocuklara göre mesleki kararsızlık düzeyleri daha düşüktür.

Kerka'ya (1997) göre yetkin ebeveynler sıcak bir aile iklimi sağlar, kuralları belirler ve bağımsızlığı teşvik eder, bu da çocukların aktif kariyer keşfiyle sonuçlanmaktadır.

Roe'nun Kariyer Seçim Teorisi (1956) genetik faktörler ve farklı ebeveynlik stilleri ile bunların gençlerin kişilikleri üzerindeki etkileri üzerine odaklanmaktadır. Bu stillerin, çeşitli mesleki davranışları etkilediği ortaya koyulmuştur.(Roe & Seligman, 1964). Çakar (1997) lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile meslek olgunlukları arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Aynı çalışmada lise öğrencilerinin, anne babaların eğitim düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk puanının arttığı da görülmüştür.

McClun ve Merrell (1998) ebeveynlerini otoriter olarak algılayan ergenlerin, ebeveynlerini otoriter veya izin verici ebeveynlik stilleri olarak algılayan ergenlere göre daha fazla iç kontrol yönelim odağı olduğunu bildirmişlerdir. Bir iç kontrol odağı kariyer araştırması özgüven, karar verme ve öz-yeterlilik ile ilgilidir (Brown, Glastetter - Fender Shelton, 2000; Taylor ve Pompa, 1990; Trice, Haire ve Elliot, 1989).

Evren (1999) 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına mesleki rehberliğin etkisini incelediği çalışmada algılanan akademik başarı, sosyoekonomik düzey, anne ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin ve çocukların kariyer gelişimi düzeylerinin de yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.

Otto'nun (2000) 362 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmasının sonuçları, gençlerin ilerinde hangi mesleği seçeceklerine ilişkin konuları daha çok anneleri ile konuştukları, daha sonra arkadaşları ve babaları ile konuşmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Annelerin, çocuklarının mesleki ilgi ve kabiliyetlerinin daha çok farkında olduğu ve gençlerin annelerinin kariyer planları hakkında konuşurken daha destekleyici bir tutum içinde olduklarını düşündükleri de bu araştırmanın bulguları arasındadır.

Schultheiss, Kress, Manzi, Glasscock (2001) genç yetişkinlerde görüşmeler yaparak, kariyer geliştirme sürecinde ebeveynler, kardeşler ve diğer önemli kişilerle olan ilişkilerin rolünü incelemiştir. Anlatı verileri, kalitatif nitel araştırma yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Özellikle anne, baba ve en önemlisi kardeşler arasındaki - çok boyutlu bir destek kaynağı olarak bu ilişkinin kariyer olgunluğuna olumlu etkisi gözlenmiştir.

Hargrove, Creagh ve Burgess (2002) mesleki kimlik ve kariyer karar verme öz-yeterliliğine algılanan aile etkileşim kalıpları (örn. aile ilişkilerinin kalitesi, aile destekli hedef yönelimleri ve aile içindeki kontrol ve örgütlenme derecesi) arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Elde ettikleri bulgular; aile etkileşim kalıplarının, net ve istikrarlı kariyer hedeflerinin oluşturulmasında ve kariyer planlama etkinliklerinin tamamlanması konusunda özgüvenin geliştirilmesinde küçük ama önemli roller oynayabileceğini göstermektedir.

Ghosh ve Fouad (2002) Asya kökenli Amerikalı, Çinli ve Kafkas kökenli Amerikalı üniversite öğrencilerinin kariyer seçimleri ve aile etkisi arasındaki ilişkileri araştırdı. Sonuçlar Asya kökenli ve Çinli öğrencilerin, Amerikalı öğrencilere göre kariyer seçimlerinin ebeveynlerinin beklentileriyle daha ilişkili olduğunu göstermiştir.

Hargrove, Creagh ve Burgess (2002) aile etkileşimi kalıplarının istikrarlı kariyer hedeflerinin ve kariyer kararının öz-yeterlik kazanmasının gelişiminde küçük ama önemli bir rol oynadığını bulmuşlardır.

Ebeveyne bağlanma ve ebeveynden psikolojik ayrılmanın kariyer kararsızlığı ile ilişkisine dair yaptıkları araştırmada Tokar, Withrow, Hall Ve Moradi (2003), bu değişkenlerin mesleki benlik kavramının billurlaşmasına aracılık ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda ebeveyne güvenli bağlanmanın özellikle anneden ayrılma ve bağlanma aksiyetesinin kariyer kararsızlığı ile güçlü ilişkisi olduğunu vurgulamışlardır.

Yaşam boyunca, hem aile yapısı değişkenleri (ebeveynlerin meslekleri gibi) hem aile süreç değişkenleri (sıcaklık, destek, bağlanma, özerklik gibi) bir dizi değişkenin kariyer yapısını etkilediği bulunmuştur. Ancak, ailelerin kariyer gelişimini etkilediği süreç karmaşıktır ve ırk, cinsiyet ve yaş gibi birçok bağlamsal faktörden de etkilenir (Whiston ve Keller, 2004). Mesleki gelişim, bireyin hem çevresinin sosyal, kültürel ve fiziksel özelliklerinden etkilendiği hem de etkilediği etkileşimli bir süreçtir. (Whiston ve Keller, 2004)

Sürücü (2005) lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ile anne baba, arkadaş ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile algılanan sosyal destek puanları arasında olumlu ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yani algılanan aile sosyal desteği, mesleki olgunluğa katkı yapmaktadır.

Hargrove, Inman ve Crane (2005) ailesi ile birlikte yaşayan lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmada, aile ortamının üç boyutu olan aile ilişkilerinin kalitesi, aile hedef yönelimleri ve aile sistemindeki kontrol ve organizasyon derecesinin mesleki kimliği ve kariyeri nasıl yordadığını incelemişlerdir. Araştırmaya 123 lise öğrencisi katılmıştır. Elde edilen bulgular, aile etkileşiminin kalitesinin ergenlerin kariyer planlama tutumlarını öngörmede önemli bir rolü olduğunu ortaya koymuştur.

Bergen (2006) yaptığı araştırmada ailenin kariyer kararlarına dolaylı etkisini ortaya koymuştur. Öz belirleme, bağlanma ve kariyer gelişimi kuramlarından yararlanarak ailelerin genç yetişkinlerin kariyer gelişimlerini ve eğilimlerini nasıl etkilediğini anlamak üzere bir çerçeve geliştirmiş ve ailenin; kariyer kararlarını doğrudan etkilemek yerine; kariyer gelişimini doğrudan etkileyen süreçleri etkilediği bulgusuna ulaşmıştır.

Keller ve Whiston (2008) belirli ebeveyn davranışları ile genç ergenlerin kariyer gelişimi arasındaki ilişkiyi değerlendirilmiştir. Regresyon analizleri, ebeveyn davranışlarının ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimi ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular anne baba davranışlarının kariyer olgunluğundan çok kariyer karar verme öz yeterliliği ile ilişkisini göstermiştir.

Açık (2008)'a göre, öğrencilerin eğitim ve alan türlerini seçerken dikkate aldıkları faktörlerin başında ailenin istekleri olduğunu bulmuştur.

Sumari, Lous ve Sin (2009) aile etkileşimi örüntüleri ile üniversite öğrencilerinin kariyer gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya Malezya'dan üniversite öğrencileri katılmıştır. Bu araştırmada, meslekle ilgili bilgi kaynaklarına ulaşma, kariyer hedefini seçme, kariyer planlama ve kariyerle ilgili sorunları çözme konularında kendilerine daha fazla güven duyan üniversite öğrencilerinin; ailelerini, birbirleriyle daha fazla ilgilenen, duygularını daha açık ifade eden ve okul ve işteki başarının önemini vurgulayan bir yapıda algıladıkları görülmüştür.

Önder, Kırdok ve Işık (2010) lise öğrencilerinin ebeveynlik stilleri (otoriter, otoriter, hoşgörülü ve ihmalkâr) ve ebeveyn bağlanma düzeyleri ile ilgili kariyer kararlarını araştırmıştır. 14-28 yaş grubu 382 lise öğrencisi ile yapılan araştırma, otoriter ebeveynlerin çocuklarının, ihmalkâr ve hoşgörülü ebeveynlerin çocuklarından daha kararlı olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerine orta derecede bağlılık yaşayan öğrenciler, düşük veya yüksek derecede bağımlılık yaşayanlardan daha kararlı bulunmuştur.

Leung, Hou, Gati Ve Li (2011) Çinli üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin, onlardan yüksek düzeyde akademik başarı beklediklerini, bunun sonucunda öğrencilerin karar verme güçlükleri yaşadıklarını bulmuşlardır.

Bacanlı ve Sürücü (2011) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları araştırmada; anne babaya güvenli bağlanma ve cinsiyet, kariyer gelişimi ile ilgili toplam varyansın %13'ünü açıklamıştır. Bu araştırmanın bulguları Anneye güvenli bağlanmanın kariyer gelişim düzeyinde daha etkili olduğuna işaret etmektedir. Benzer bir bulguya ulaşan Lee ve Hughey (2001), özellikle anne olmak üzere, ebeveynlerle kurulan güçlü duygusal bağların kariyer planlama ve keşiflerinde önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıda yurtdışında ve Türkiyede ailenin mesleki olgunluk ve kariyer gelişimi ile ilişkisini inceleyen araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde aile işlevlerinin (Fisher ve Greg, 1994), içi ilişkilerin, ebeveyn tutumlarının (McClun ve Merrell,1998) ebeveyne bağlanma stillerinin (Bacanlı ve Sürücü, 2011), aile etkileşimi örüntülerinin (Sumari, Lois ve Sin,2009), ebeveynlik stillerinin (Önder, Kırdök ve Işık,2010) kariyer gelişimi ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu nedenlerle bu araştırmada kariyer gelişiminde aile etkisinin ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimi ile ilişkisi incelenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan ortaokul öğrencilerinin, benlik saygısı, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyetlerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla yapılan ilişkisel bir araştırmadır. Neden sonuç ilişkisi kurulamayan, değişkenler üzerinde denetim ve değişim yapılamayan ve değişkenler arası ilişkilerin tanımlandığı bu tür araştırmalar ilişkisel araştırma kategorisine girmektedir (Erkuş, 2011).

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni, kariyer gelişimi, bağımsız değişkenleri ise benlik saygısı, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyettir.

Çalışma Grubu

Araştırmaya 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ankara ilindeki üç farklı ortaokulun 6 , 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören 330 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerden 14’u ölçekleri eksik cevapladıkları için çalışma grubu 316 (154 kız ve 160 erkek, 2 öğrenci cinsiyet belirtmemiştir) öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunda veri toplama günü sınıfında bulunan ve bu araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencileri içermektedir.Çalışma grubunun belirlenmesinde kolaylıkla bulunabileni örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde yakın çevrede bulan ve ulaşılması kolay, araştırmaya katılmaya gönüllü bireyler araştırma grubuna seçilmektedir (Erkuş, 2013).

Bu araştırmanın çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin demografik özellikleri cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, algılanan sosyo ekonomik düzey Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1’den de görüleceği üzere, çalışma grubundaki öğrencilerden 154 (%48,7)’si kız, 160 (%50,6)’sı erkektir. 2 öğrenci cinsiyet belirtmemiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin yaş aralığı 11-15’tir. Yaşı on bir olan öğrenci sayısı 15 (%4,7), yaşı on iki olan öğrenci sayısı 95 (30,1), yaşı on üç olan öğrenci sayısı 87 (27,5), yaşı on dört olan öğrenci sayısı 114 (%36,1), yaşı on beş olan öğrenci sayısı 1 (% ,3)’tür. Çalışma grubunu oluşturan 316 öğrenciden 4’ü yaş belirtmemiştir. Çalışma grubundaki öğrenciler öğrenim gördükleri sınıf düzeyi bakımından incelendiğinde 6. sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısı 130 (%41,1), 7. sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısı 88 (%27,8), 8. sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısı 98 (%31) olduğu görülmektedir. Çalışma grubundaki öğrencilerden sosyoekonomik düzeyini düşük olarak algılayanların sayısı 23 (%7,3), orta olarak algılayanların sayısı 251 (%79,4), yüksek olarak algılayanların sayısı 38 (%12) ‘dir. Çalışma grubunu oluşturan 316 öğrenciden 4’ü algıladığı sosyoekonomik düzeyi belirtmemiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellik		N	%
Cinsiyet			
	Kız	154	48,7
	Erkek	160	50,6
	Kayıp	2	,6
Yaş			
	11	15	4,7
	12	95	30,1
	13	87	27,5
	14	114	36,1
	15	1	,3
	Kayıp	4	1,3
Sınıf Düzeyi			
	6. Sınıf	130	41,1
	7. Sınıf	88	27,8
	8. Sınıf	98	31,0
Algılanan Sosyo Ekonomik Düzey			
	Düşük	23	7,3
	Orta	251	79,4
	Yüksek	38	12
	Kayıp	4	,12
Toplam		316	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için; orijinali Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen, Türkiye'ye uyarlaması Bacanlı, Sürücü ve Özer (2007) tarafından yapılan Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği, Coopersmith (1967) tarafından geliştirilen Coopersmith Özsaygı Envanteri, Fouad, Cotter, Fitzpatrick, Kantamneni, Carter ve Bernfeld (2010) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlaması Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından yapılan Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ)

Bu araştırmada öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ) ile ölçülmüştür. Bu ölçeğin orijinali Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlaması Bacanlı, Sürücü ve Özer (2007) tarafından yapılmıştır. Bu ölçeğin teorik temelleri Super'ın (1990) Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeline dayanmaktadır.

Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği 52 maddeden oluşmaktadır, 8 alt ölçeğe sahiptir, üçlü likert derecelmeli tipi bir ölçektir.

Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen ÇKGÖ'nin Türkiye'deki çocuklara uyarlama çalışması Bacanlı, Sürücü ve Özer (2007) tarafından 2500 ilköğretim öğrencisi örnekleme ile yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için açımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) yapılmıştır. Her iki analiz sonucu da ÇKGÖ'nin, orijinalinde olduğu gibi sekiz alt faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur. ÇKGÖ'nin faktörleri; merak/araştırma (7 madde), bilgi (6 madde), anahtar figürler (5 madde), kontrol odağı (7 madde), ilgiler (6 madde), zaman perspektifi (4 madde), planlama (11 madde), benlik kavramı (6 madde) olarak ifade edilir.

ÇKGÖ'nin Türkiye'deki çocuklara uyarlama çalışmasında güvenirliği belirlemek için Cronbach Alpha katsayısı ile yapılarak ölçeğe ait alt ölçekler ve ölçeğin tümünün katsayıları hesaplanmıştır. Türkçe ÇKGÖ'nin ölçeğin tümü için Cronbach Alpha değeri $r = .78$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin Cronbach Alpha değerleri bilgi alt ölçeği için .64, merak/araştırma alt ölçeği için .60, ilgiler alt ölçeği için .64, denetim odağı alt ölçeği için .76, anahtar figürler alt ölçeği için .49, zaman perspektifi alt ölçeği için .65, planlama alt ölçeği için .81 ve benlik kavramı alt ölçeği için .73'tür.

Türkçe ÇKGÖ'nin güvenirliğini belirlemek için ayrıca test tekrar test yönetimi uygulanarak kararlılık katsayıları bulunmuştur. Ölçeğin tümü için kararlılık katsayısı $r = .78$ 'dir. Türkçe ÇKGÖ'nin alt ölçeklerine katsayıları sırasıyla; bilgi alt ölçeği için $r = .52$, merak/araştırma alt ölçeği için $r = .65$, ilgiler alt ölçeği için $r = .41$, denetim odağı alt ölçeği için $r = .62$, anahtar n figürler alt ölçeği için $r = .40$, zaman perspektifi alt ölçeği için $r = .48$, planlama alt ölçeği için $r = .75$ ve benlik kavramı alt ölçeği için $r = .49$ 'dur. Türkiye'ye Bacanlı, Sürücü ve Özer (2006) tarafından uyarlanan ÇKGÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Coopersmith Özsaygı Envanteri (CÖE)

Bu araştırmada öğrencilerin benlik saygısı düzeylerini ölçmek amacıyla Coopersmith Özsaygı Envanteri'nin (CÖE) Genel Özsaygı (GÖ) alt ölçeği kullanılmıştır. Coopersmith Özsaygı Envanteri, Coopersmith (1967) tarafından geliştirilmiştir. Sorulara “evet” veya “hayır” şeklinde yanıt verilir. CÖE orijinalinde 58 maddeden oluşur. 58 maddeden 8'i yalan maddelerdir ve yalan maddelere verilen cevaplar ölçeğin puanlanmasına katılmaz, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100'dür. CÖE'nin beş alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar 26 maddeden oluşan Genel Özsaygı, 8 maddeden oluşan Sosyal Özsaygı, 8 maddeden oluşan Okul-Akademik Özsaygısı, 8 maddeden oluşan Ev-Aile Özsaygısıdır.

Coopersmith (1959) aracın geçerliğini ve güvenilirliğini belirlemek için çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayılarını kızlar için .91, erkekler için .80 olarak bulunmuştur. Beş hafta ara ile yapılan test tekrar test güvenirlik katsayısı .88, üç yıl sonra hesaplanan kararlılık katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Bu çalışmalar, CÖE'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu göstermiştir.

Coopersmith Özsaygı Envanteri'nin Türk liseöğrencilerine uyarılma çalışmasını Pişkin (1996) n=315 lise öğrencisi örnekleminde çalışmıştır. CÖE'nin güvenirliği için KR-20 değeri .81 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere ait iç tutarlık değerleri ise; Genel Öz-Saygı için .78, Ev/Aile özsaygısı için .66, Akademik-Okul öz saygısı için .47, Sosyal öz saygı için .45 ve yalan maddeler için .56'dır.

Elde edilen bu araştırma bulguları Coopersmith Özsaygı Envanterinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ)

Araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer seçiminde aile etkileri Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) ile ölçülmüştür. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğinin orijinali Fouad, Cotter, Fitzpatrick, Kantamneni, Carter ve Bernfeld (2010) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal KSAEÖ, 22 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 5li derecelmeli likert tipi olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin; Bilgi Desteği (8 madde), Aile Beklentisi (6 madde), Parasal Destek (5 madde) ve Değerler/İnançlar (3 madde) olmak üzere 4 alt ölçeği bulunmaktadır. KSAEÖ'nin Türkiye'de lise öğrencilerine uyarılma çalışması Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından n=506 (292 kız ve 214 erkek) lise öğrencisi örnekleminde yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla verilere açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi (AFA)

sonuçları 22 maddeli KSAEÖ'nin orijinali gibi 4 faktörde toplandığını göstermiştir. Bu 22 maddeli KSAEÖ'nden toplanan verilere DFA uygulanmıştır. DFA sonuçları Türkçe KSAEÖ'nin de orijinali gibi faktörlü yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ancak orijinal ölçekte (Nadya ve diğ,2010) 3. Faktörde yer alan 15. Madde bu ölçekte 2. Faktöre yüklenmiştir. Bununla birlikte Uyum indeksleri CFI= .94, GFI= .87, RMSEA= .07 olarak bulunmuştur. Uyum indekslerine ilişkin bu değerler ilgili literatürde Hu ve Bentler (1999) tarafından önerilen uyum indeksleriyle karşılaştırılmıştır ve bu değerlerin iyi düzeyde olduğu görülmüştür.

KSAEÖ'nin benzer ölçekler geçerliliğini belirlemek için; n=182 öğrenciye uygulanan Sosyal Destek Ölçeğinin (Yıldırım, 2004) Aileden Algılanan Sosyal Destek (AİD) alt ölçeği puanları ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği-KSAEÖ puanları arasındaki Pearson Moment Korelasyon katsayısı hesaplanmış ve $r = .28$ ($p < .01$) bulunmuştur. Bu değer .01 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu KSAEÖ puanları ile ASDÖ-R'nin AİDalt ölçeği puanlarının birlikte arttığı ya da birlikte azaldığını göstermektedir.

Türkçe KSAEÖ'nin güvenirliğini belirlemek için Cronbach Alpha katsayısı ile iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayıları “*duygusal destek*” faktörü için .90, “*finansal destek*” faktörü için .79, “*aile beklentileri*” faktörü için .85 ve “*bilgi desteği*” faktörü için .79 olarak bulunmuştur. Türkçe KSAEÖ'nün güvenirliği için test-tekrar test yöntemiyle kararlılık katsayıları hesaplanmıştır. Kararlılık katsayıları ölçeğin tümü için .83, “Bilgi desteği” faktörü için .75, Finansal Destek Faktörü için .76, Aile Beklentileri Faktörü için .73, Değer ve İnançlar Faktörü için ise .75 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu Türkçe KSAEÖ'nin güvenirlik düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğinin Ortaokul Öğrencilerine Uyarlanması

Bu araştırmada yukarıda tanıtılan Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından Türkiye'deki lise öğrencilerine uyarlanan KSAEÖ ortaokul (6, 7 ve 8. sınıf)öğrencilerine uyarlanmıştır.

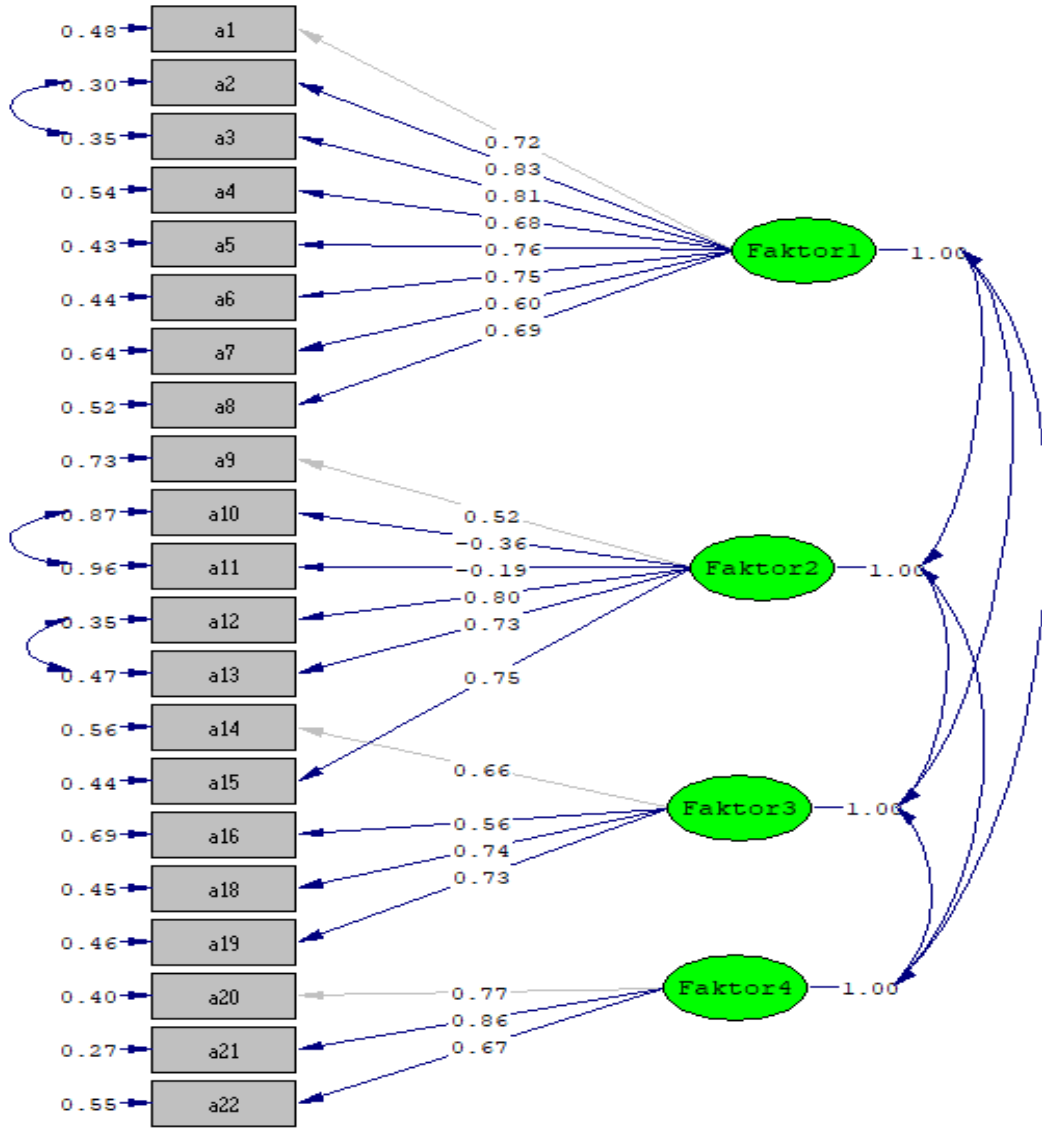
Verilerin Toplanması

Uyarlama sürecinin ilk aşamasında, n=208 (103 kız, 105 erkek) ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine KSAEÖ araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Bu öğrenciler 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara'nın Altındağ ve Çankaya ilçelerine bağlı 3 ortaokulda öğrenim görmekteydiler.

Ortaokul Öğrencileri İçin KSAEÖ'nin Yapı Geçerliğinin İncelenmesi

Ortaokul öğrencileri için KSAEÖ'nin yapı geçerliğini incelemek için n=208 ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencisinin KSAEÖ puanlarına Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. Analizler LISREL 8.7 programı kullanılarak yapılmıştır. Hipotez modeli tanımlarken maddelerin orijinal ölçekte (Nadya vd.,2010) ve Özünlü ve Bacanlı (2015) olduğu gibi dört faktör ile temsil edileceği, 8 maddenin Bilgi Desteği, 4 maddenin Finansal Destek, 6 maddenin Aile Beklentileri ve 3 maddenin Değerler ve İnançlar faktörlerinde yer aldığı sınanmıştır.

DFA sonucunda ortaokul öğrencileri için dört faktörlü KSAEÖ modelinin genel uyum katsayıları $\chi^2=322,73$; sd=180; p=0.00; $\chi^2/sd= 1,79$; NFI= .093; CFI=.96; SRMR=.094 ve RMSEA=.062 olarak bulunmuştur (Şekil 1.). Bu değerler Hu ve Bentler (1999)'in önerdiği değerler ile karşılaştırıldığında; Ki-Kare değerinin 3'ün altında olması mükemmel uyumu, RMSEA'nın .08'den küçük olması ve NFI değerinin .90 üstünde olması kabul edilebilir uyumu; CFI değerinin .90'dan yüksek olması iyi uyumu, SRMR'nin .10'dan küçük veya eşit olması kabul edilebilir uyumu göstermektedir. Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerine uyarlanan KSAEÖ'nin yapı geçerliği için sınanan modelin kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

Chi-Square=322.73, df=180, P-value=0.00000, RMSEA=0.062

Şekil 1: Ortaokul Öğrencileri İçin KSAEÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ)'nin Güvenirliği

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerine uyarlanan KSAEÖ'nin güvenirliliği için Cronbach's Alpha katsayısı kullanılarak iç tutarlık katsayıları belirlenmiştir. Ortaokul öğrencileri için KSAEÖ'nin iç tutarlık katsayıları, Bilgi Desteği ($\alpha=.90$), Finansal Destek ($\alpha=.38$) Aile Beklentileri ($\alpha=.55$), Değerler ve İnançlar ($\alpha=.80$) ölçeğin tümü ($\alpha=.84$) bulunmuştur. Bu

değerlerin lise öğrencileri üzerinde çalışılan KSAEÖ'nün (Özünü ve Bacanlı, 2015) iç tutarlık katsayıları; Bilgi Desteği ($\alpha=.89$), Finansal Destek ($\alpha=.78$), Aile Beklentileri ($\alpha=.72$), Değerler ve İnançlar ($\alpha=.83$), ölçeğin bütünü için ($\alpha=.77$) değerleri ile ve Fouad vd, (2010)'nin geliştirdiği orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayıları ile benzerlikler gösterdiği söylenebilir. Kısacası bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerine uyarlanan KSAEÖ'nün geçerlilik ve güvenilirliği için yapılan çalışmaların sonuçları adı geçen ölçeğin ortaokul öğrencilerinin Kariyer Seçiminde Aile Etkilerinin ölçümü için geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Kişisel Bilgi Formu-KBF

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile araştırmaya katılanlara; cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey, algılanan genel akademik başarı, sınıf düzeyi, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, babanın eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, anne babayla birlikte yaşama durumu ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın sorularına cevap aramak üzere gerekli verileri toplamak amacıyla araştırma grubu için Ankara ili Çankaya ilçesindeki 3 devlet ortaokulu araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Verilerin toplanacağı gün mevcut olan 6. 7 ve 8. Sınıf öğrencilerine Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ), Coopersmith Özsaygı Envanteri (CÖE), Kariyer Seçiminde Aile etkisi Ölçeği (KSAEÖ) ve Kişisel Bilgi Formu, araştırmacının kendisi tarafından ve söz konusu okulların rehberlik servislerinde görevli psikolojik danışmanlar tarafından uygulanmıştır. Uygulama öncesinde öğrencilere, ölçekleri nasıl cevaplayacakları ile ilgili bilgi verilmiş ve araştırmanın amacı ve önemi kısaca açıklanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerine uygulanan ölçme araçlarından toplanan veriler kodlanarak SPSS 21 paket programına girilmiştir. Verilerin analizine geçmeden önce kayıp veri analizi yapılmıştır. Kayıp veriler EM seçilerek tamamlanmıştır. % 5 ten fazla kayıp veri olmadığı için kayıp veri ataması yapılmamıştır. Ancak Coopersmith Özsaygı Envanteri puanları değerlendirilirken 72 katılımcı Coopersmith Özsaygı Envanterinin yalan maddelerinden belirlenen puanın üzerinde aldıkları için analiz dışına çıkarılmıştır. Bu

nedenle bu araştırmanın istatistiksel analizleri n=244 (124 kız ve 118 erkek, 2 öğrenci cinsiyetini belirtmemiştir.) öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Ardından bu veriler üzerinde çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanarak çocuklukta kariyer gelişiminin, kariyer seçiminde aile etkisi, benlik saygısı ve cinsiyet ile yordanıp yordanmadığı incelenmiştir.

Çocuklukta kariyer gelişiminin; algılanan sosyo-ekonomik düzeye, yaşa, anne babanın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için verilere tek yönlü varyans analizi (one-way ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda elde edilen f değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın kaynağını belirlemek için de grupların 2'şerli olarak karşılaştırıldığı "Tukey HSD" kullanılmıştır. Kariyer gelişiminin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için verilere bağımsız gruplar için t testi uygulanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde bu araştırmada verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları araştırmada cevap aranan problemlerin sırasına göre verilmiştir.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel ÖzSaygı Toplam Puanları, Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Toplam Puanları, Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarını Yordamakta Mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ) toplam puanlarına cinsiyet, Coopersmith Özsaygı Envanteri Genel Özsaygı (CGÖS) toplam puanları, Kariyer Seçiminde Aile Etkisi (KSAEÖ) toplam puanları, ortalama ve standart sapma değerleri ve değişkenler arası korelasyon katsayıları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

ÇKGÖ toplam puanları, cinsiyetleri, KSAEÖ toplam puanları, CGÖS toplam puanlarına ilişkin Ortalama, Standart Sapma ve Değişkenler arası Korelasyonlar

Değişkenler	$\bar{x}$	Ss	ÇKGÖ	Cinsiyet	KSAEÖ	CGÖS
ÇKGÖ	134,1590	13,84	-	-	-	-
Cinsiyet	-	-	,000*	-		-
KSAEÖ	75,4525	14,30910	,000*		,268	-
CGÖS	17,4590	5,07742	,000*		,214	,269

*p<.001

*Kız

Tablo 2’de görüldüğü gibi ÇKGÖ’nden alınan toplam puanlar ($\bar{x}$ =134,16 Ss=13,84) ile KSAEÖ’nden alınan toplam puanlar ($\bar{x}$ =75,45 Ss=14,3) arasında r =.27 olup bu değer $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. ÇKGÖ’nden alınan toplam puanlar ($\bar{x}$ =134,16 ss=84) ile CGÖS’den alınan toplam puanlar ($\bar{x}$ =17,46 ss=5) arasında r =.21 olup bu değer $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Çalışma grubundaki ortaokul 6. , 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin KSAEÖ ve CGÖS Ölçeğinden alınan toplam puanlar ile cinsiyetlerinin birlikte ÇKGÖ Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

KSAEÖ ve CGÖS Toplam Puanlarının Cinsiyet ile Birlikte ÇKGÖ Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Tablosu

Değişkenler	B	SH	β	t	p
Sabit	101,559	4,985			,000
KSAEÖ	,264	,054	,273	20,371	,000
CGÖS	,893	,154	,328	4,849	,000
Cinsiyet	-5,983	1,556	-,217	5,817	,000

$R = .50$, $R^2 = .25$, $F_{(3-238)} = 26148$, $*p<.001$

*K₁₂

Tablo 3’te KSAEÖ ve CGÖS Toplam Puanlarının Cinsiyet ile Birlikte ÇKGÖ Toplam Puanlarını anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir ($R = .50$, $R^2 = .25$, $F_{(3-238)} = 26.148$, $*p<.001$). Bu bulgu KSAEÖ ve CGÖS toplam puanlarının cinsiyet ile birlikte ÇKGÖ’nin toplam puanlarına ilişkin toplam varyansın %25’ini açıkladığını göstermektedir.

Yordayıcı değişkenlere (kariyer seçiminde aile etkisi, benlik saygısı ve cinsiyet) ilişkin ‘ β ’ değerlerine göre üç yordayıcı değişkenden CGÖS’nin ($\beta = .328$, $t=4,849$, $p<.001$) çocukluk kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bunu KSAEÖ ($\beta = .273$, $t=20,371$, $p<.001$) ve cinsiyet ($\beta = -.217$, $t=5,817$, $p<.001$) takip etmektedir. Bu değerler 3 yordayıcı değişkenin tek başlarına da ÇKGÖ toplam puanlarının anlamlı yordayıcıları olduklarını göstermektedir.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeyine (düşük, orta, yüksek) göre, ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken/Algılanan Akademik Başarı	n	%	$\bar{x}$	Ss
Düşük	64	26,2	127,84	14,06
Orta	113	46,3	135,22	12,22
Yüksek	65	26,6	138,61	14,45
Toplam	242	99,2	134,18	13,89

Tablo 4’de görüldüğü gibi çalışma grubundaki öğrencilerden (n=242, 2 öğrenci algılanan akademik başarı düzeyini belirtmemiştir.) akademik başarı düzeyini düşük algılayanların sayısı 64 (%26,2)’tür. Akademik başarı düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}= 127,84$, Ss= 14,06’dır. Çalışma grubundaki öğrencilerden akademik başarı düzeyini orta olarak algılayanların sayısı 113 (%46,3)’tür. Akademik başarı düzeyini orta olarak algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=135,22$, Ss=12,22’dir. Çalışma grubundaki öğrencilerden akademik başarı düzeyini yüksek olarak algılayanların sayısı 65 (%26,6)’tir. Akademik başarı düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}= 134,18$, Ss=13,89’dur.

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeyine (düşük, orta, yüksek) ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Gruplararası	3976,39	2	1988,2	11,67	,000*	Düşük-Orta
Gruplarıçi	42550,45	239	178,04			Düşük-Yüksek
Toplam	46526,839	241				

p<.001*

Tablo 5’te görüldüğü gibi çalışma grubundaki ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanlarının algıladıkları akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini saptamak için ÇKGÖ puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçları $F(2,239) = 11,67$, $p < .001$ değerinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanları üzerinde algılanan akademik başarı düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Algılanan akademik başarı düzeyine göre ÇKGÖ puan ortalamaları arasındaki farkın hangi algılanan akademik başarı düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için verilere “Tukey HSD” testi uygulanmıştır. Bu bulgular da tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5’teki Tukey HSD testi sonuçları incelendiğinde anlamlı fark akademik başarısını düşük algılayan öğrenciler ($\bar{x}=127,84$) ile akademik başarı düzeyini orta algılayanlar öğrenciler ($\bar{x}=135,22$) arasındadır. Bu bulgu akademik başarı düzeyi düşükten ortaya doğru yükseldikçe ÇKGÖ puanlarının da yükseldiğini göstermektedir. Ancak akademik başarı düzeyini orta algılayanlar ($\bar{x}=135,22$) ve yüksek algılayanlar ($\bar{x}=138,61$) arasındaki fark anlamlı değildir.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Sınıf Düzeyine Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.

Sınıf Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken/Sınıf	n	%	$\bar{x}$	Ss
6. Sınıf	99	40,6	136,11	14,72
7. Sınıf	68	27,9	132,57	12,01
8. Sınıf	77	31,6	133,05	14,05
Toplam	244	100	134,16	13,84

Tablo 6’da görüldüğü gibi çalışma grubundaki öğrencilerden (n=244) 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayısı 99 (%40,6), çalışma grubundaki 6. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}$ =136,11, Ss=14,72’dir. 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerinin sayısı 68 (%27,9), 7. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}$ =132,57, Ss=12,01’dir. 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerinin sayısı 77 (31,6), 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x}$ =133,05, Ss=14,05’tir. Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin sınıf düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Sınıf Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	643,83	2	321,91	1,69	,187
Gruplariçi	45901,77	241	190,464		
Toplam	46545,597	243			

*p<.001

Tablo 7’de görüldüğü gibi çalışma grubundaki ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini saptamak için ÇKGÖ puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçları F (2,241)= 1,69, p=,187 değerinin anlamlı olmadığını göstermiştir. Bu bulguya göre, ortaokul 6. , 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin kariyer gelişim düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Doğum Sırasına Göre Anlamlı Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.

Doğum Sırasına Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken/Doğum Sırası	n	%	$\bar{x}$	Ss
1. Çocuk	107	43,9	135,1	12,77
2. Çocuk	83	34	134,54	15,45
3. Çocuk ve Sonrası	39	16	131,32	12,96
Toplam	229	93,9	134,25	13,84

Tablo 8’de da görüldüğü gibi çalışma grubundaki öğrencilerden (n=229, 15 öğrenci doğum sırasını belirtmemiştir.) birinci çocuk olarak dünyaya gelenlerin sayısı 107 (%43,9)’dir. İlk çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}$ =135,1, Ss=12,77’dir. Çalışma grubundaki öğrencilerden ikinci çocuk olarak dünyaya gelenlerin sayısı 83 (%34)’tür. İkinci çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}$ =134,54, Ss=değeri 15,45’tir. Çalışma grubundaki öğrencilerden üçüncü veya daha sonraki sıralarda dünyaya gelen çocukların sayısı 39 (%16)’dur. Üçüncü veya daha sonraki sıralarda dünyaya gelen öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}$ =131,32, Ss= 12,96’dır.

Tablo 9.

Doğum Sırasına Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	419,52	2	209,76	1,097	,336
Gruplariçi	43230,619	226	191,286		
Toplam	43650,14	228			

*p<.001

Tablo 9’da görüldüğü gibi çalışma grubundaki ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanlarının doğum sırasına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini saptamak için ÇKGÖ toplam puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçları $F(2,226)=1,097$, $p=,336$ değerinin anlamlı olmadığını göstermiştir. Bu bulguya göre, ortaokul 6. , 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin doğum sırasının kariyer gelişim düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Anne Eğitim Düzeyine Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo10’da sunulmuştur.

Tablo 10.

Anne Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken/Sınıf		%	$\bar{X}$	SS
İlkokul/Ortaokul	137	56,1	134,74	12,54
Lise	45	18,4	131,15	17,46
Yükseköğretim	58	23,8	135,39	13,94
Ve Üzeri				
Toplam	240	98,4	134,22	13,94

Tablo 10’da görüldüğü gibi, çalışma grubundaki öğrencilerden ($n=240,4$ öğrenci anne eğitim düzeyini belirtmemiştir.) anneleri ilkokul veya ortaokul mezunu olan öğrencilerin sayısı 137 (%56,1)’dir. Anne eğitim düzeyi ilkokul veya ortaokul olanların ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=134,74$, $Ss=12,54$ ’tür. Çalışma grubundaki öğrencilerden annesi lise mezunu olanların sayısı 45 (%18,4)’tir. Anne eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=131,15$ $Ss=17,46$ ’dır. Çalışma grubundaki öğrencilerden annesi yükseköğretim mezunu olanların sayısı 58 (%23,8)’dir. Anne eğitim düzeyi yükseköğretim olanların ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=134,22$, $Ss=13,94$ ’tür.

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11.

Anne Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	541,331	2	270,67	1,398	,249
Gruplariçi	45873,172	237	193,558		
Toplam	46414,503	239			

*p<.001

Tablo 11’de görüldüğü gibi çalışma grubundaki ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini saptamak için ÇKGÖ toplam puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonuçları $F(2,237)=1,398$, $p=,249$ değerinin anlamlı olmadığını göstermiştir. Bu bulguya göre, ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeyinin kariyer gelişim düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Baba Eğitim Düzeyine Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12.

Baba Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken/Sınıf	n	%	$\bar{x}$	Ss
İlkokul/Ortaokul	110	45,1	135,02	12,92
Lise	68	27,9	133,44	12,66
Yükseköğretim Ve Üzeri	61	25	133,26	16,85
Toplam	239	100	134,12	13,92

Tablo 12’de görüldüğü gibi, çalışma grubundaki öğrencilerden (n=239, 5 öğrenci baba eğitim düzeyi belirtmemiştir.) babaları ilkokul veya ortaokul mezunu olan öğrencilerin sayısı 110 (%45,1)’dur. Baba eğitim düzeyi ilkokul veya ortaokul olanların ÇKGÖ’den aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=135,02$, $Ss=12,92$ ’dir. Çalışma grubundaki öğrencilerden babası lise mezunu olanların sayısı 68 (%27,9)’dir. Baba eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin

ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=133,44$, $Ss=12,66$ 'dır. Çalışma grubundaki öğrencilerden babası yükseköğretim mezunu olanların sayısı 61 (%25)'dir. Baba eğitim düzeyi yükseköğretim olanların ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanların ortalaması $\bar{x}=133,26$, $Ss=16,85$ 'dir.

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre ÇKGÖ toplam puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 13'de sunulmuştur.

Tablo 13.

Baba Eğitim Düzeyine Göre ÇKGÖ Toplam Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	166,788	2	83,394	,428	,652
Gruplariçi	45970,663	236	194,791		
Toplam	46137,451	238			

* $p<.001$

Tablo 13'de görüldüğü gibi, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanların, öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek üzere uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre F değeri anlamlı değildir. $F(2,236)=,428$, $p=,652$ 'dir. Bu bulguya göre, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeyinin kariyer gelişim düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanları Anne ve Babayla Birlikte Yaşayıp Yaşamadığına Göre Anlamlı Olarak Fark Göstermekte Midir? Alt Problemine İlişkin Bulgular

Çalışma grubundaki ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puanlarının anne babayla birlikte yaşayıp yaşamamalarına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için ÇKGÖ puanlarına t testi uygulanmıştır. Ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ toplam puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler ve t testi sonuçları Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14.

Ortaokul Öğrencilerinin Anne ve Babayla Birlikte Yaşayıp Yaşamamasına İlişkin Betimsel İstatistikler ve t testi Sonuçları

	n	$\bar{x}$	%	Ss	df	t	p
Birlikte	163	135.14	66,8	14.02	13.46	-1.620	.107
Ayrı	79	132.07	32,4	13.46			
Toplam	244						

Tablo 14’te görüldüğü gibi, çalışma grubundaki öğrencilerden (n=242, 2 öğrenci anne babası ile birlikte yaşayıp yaşamadığını belirtmemiştir.) anne babasıyla birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ’den aldıkları toplam puan ortalaması $x=135,14$ ’dir. Anne babasından ayrı yaşayan ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ’den aldıkları toplam puan ortalaması $X=132,07$ ’dir. Anne babasıyla birlikte yaşayan ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ’den aldıkları toplam puan ortalamaları ile anne babasından ayrı yaşayan ortaokul öğrencilerinin ÇKGÖ’den aldıkları toplam puan ortalamaları arasındaki farkı saptamak için verilere uygulanan t testi sonucunda $t=-1.620$, $p=.107$ olup bu değer anlamlı düzeyde bulunmamıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölüm, araştırmaya dahil olan ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin; benlik saygısı, kariyer seçiminde aile etkisi ve cinsiyet tarafından yordanıp yordanmadığına ilişkin bulgular tartışıldığı ve yorumlandığı bölümdür. Buna ilave olarak çocuklukta kariyer gelişim düzeyinin, algılanan akademik başarı düzeyine, sınıf düzeyine, doğum sırasına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, anne ve baba ile birlikte yaşamayıp yaşamamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular da tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetleri, Coopersmith Genel Özsaygı Toplam Puanları ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Toplam Puanlarının Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, Coopersmith Genel Özsaygı Toplam Puanları ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi toplam puanları birlikte Çocuklukta Kariyer Gelişimi toplam puanlarına ilişkin toplam varyansın % 25'ini açıklamıştır. Ayrıca yordayıcı değişkenlerden benlik saygısı kariyer gelişiminin tek başına anlamlı düzeyde en güçlü yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bu bulgu ilgili literatürdeki önceki araştırma bulgularını desteklemektedir. Örneğin, Creed, Patton ve Prideaux (2007) benlik saygısı düzeyi yükseldikçe kariyer planlama ve araştırma davranışının da arttığını, Munson (1992) lise öğrencilerinin benlik saygısı yükseldikçe kariyer belirginliğinin yükseldiğini ifade etmişlerdir. Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı yüksek olan öğrenciler daha az kariyer karar verme güçlüğü yaşamaktadır (Şekerli, 2016). Legum (2002) araştırmasında sunulan bu araştırmanın bulgularının tersine ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimi ile benlik saygısı arasında bir ilişki bulmamıştır. Benzer şekilde bu çalışmada kariyer seçiminde aile etkisi tek başına kariyer gelişiminin ikinci güçlü yordayıcısı olarak

bulunmuştur. Bu bulgu ilgili literatürdeki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Anne baba tutumları, aile yapısı ve işleyişi kendi içindeki karmaşık yapısı ile kariyer gelişimi ile ilişkili görülen faktörlerdendir (Bratcher,1982; Çakar,1997; Fisher ve Griggs, 1994; Sürücü ve Bacanlı, 2011). Sürücü (2005) ortaokul öğrencileri ile yaptığı araştırmada ebeveyne bağlanmanın özellikle anneye bağlanmanın kariyer gelişiminin bir yordayıcısı olduğunu ifade etmiştir. Sosyal destek de kariyer gelişimi ile ilişkilidir. Çocukluk döneminde özellikle aileden alınan sosyal desteğin çocuğun gelişiminde etkisi açıktır.

Bu araştırmada cinsiyet (kız olmak) ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin anlamlı düzeyde yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bu bulgu literatürdeki kızların kariyer gelişimlerinin erkeklerinkinden yüksek olduğunu belirten önceki araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Akbalık (1991), Bal (1998), Bayındır (1999), Bluestein (1987), Çakar (1997), King (1989), Luzzo (1995), Sekmenli (2000), Şahin (2007), Uzer (1987) ve Yazar (1997) lisede öğrenim gören kız öğrencilerinin mesleki olgunluklarının erkeklerin mesleki olgunluk düzeyinden yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Akay (1982) Bacanlı ve Sürücü (2011) ve Sapmaz (2010) ortaokul öğrencileri için yapılmış araştırmalarda da kızların kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşanlar vardır. Literatürde cinsiyetin kariyer gelişimi ile ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmış araştırmalar da bulunur. Kağnıcı (1999), Salami (2008) Zeren (1999) lise öğrencilerinin, Schultheiss ve Stead (2010) ve Yayla (2011) çocukların kariyer gelişimlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade etmişlerdir.

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgularının Tartışılması ve Yorumu

Bu araştırmada elde edilen bulgular ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Toplam Puanlarının algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermiştir. Bu anlamlı fark akademik başarısını düşük algılayan öğrenciler ile akademik başarı düzeyini orta algılayanlar arasındadır. Bu bulgu ortaokul öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri düşükten ortaya doğru yükseldikçe kariyer gelişimi düzeylerinin yükseldiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak akademik başarı düzeyini orta algılayanlar ve yüksek algılayanlar arasındaki fark anlamlı değildir. Bu bulgular algılanan akademik başarı ve kariyer gelişimi ile ilgili yurt dışında ve Türkiye’de yapılan önceki araştırma sonuçlarını desteklemektedir (Savickas, 1984; Kuzgun ve Bacanlı, 2011; Bacanlı

ve Sürücü, 2011). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile algılanan akademik başarıları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar (Akbalık, 1991; Bal, 1998; Sahraç, 2000; Lawrence ve Brown; Yayla, 2011) algılanan akademik başarının yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin de yükseldiğini belirtmişlerdir.

Bu araştırmanın bulguları ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi bakımından anlamlı bir farka sahip olmadığını göstermektedir. Bu bulgu literatürdeki benzer değişkenlerle yapılmış bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Schultheiss ve Stead (2004) Çocuklukta Kariyer Gelişimi Ölçeği'ni geliştirdikleri araştırmalarında ölçeğin alt ölçekleri ile yaş arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamışlardır. Sınıf düzeyi yükseldikçe yaş düzeyi de yükseldiğinden yapılan araştırmanın sonucu ile Schultheiss ve Stead'ın (2004) araştırma sonucu birbirini desteklemektedir. Yayla (2011) de ortaokul 8. Sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında yaş düzeyi yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin yükseldiğini ifade etmektedir. Sapsmaz (2010) demografik faktörler ve kariyer gelişimi ilişkisini ortaokul öğrencileri ile yaptığı araştırmasında sınıf düzeyi yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin de yükseldiğini bulmuştur. Ülkemizde yapılan ve ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelendiği bir diğer araştırma da Bacanlı ve Sürücü (2011) tarafından yapılmış ve bu çalışmada da sınıf düzeyi yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin yükseldiği bulgusuna ulaşmıştır. Ortaokul öğrencilerinin yanı sıra lise öğrencileri ile yapılmış bazı araştırmalar da sınıf düzeyi yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin bir başka deyişle mesleki olgunluğun yükseldiğini göstermektedir. Creed, Patton ve Prideaux (2007) lise öğrencilerinin sınıf düzeyleri yükseldikçe, kariyer planlama ve araştırma davranışının yükseldiğini yani kariyer gelişim düzeyinin yükseldiğini bulgulamışlardır. Bal (1998) de ülkemizdeki lise öğrencilerinin mesleki olgunluğunun sınıf düzeyi ile beraber yükseldiğini ifade etmiştir. Bu araştırmaların sonuçları, Super'ın Yaşam boyu Kuramındaki yaş ilerledikçe kariyer gelişim düzeyinin yükseleceği görüşünü destekleyen bulgulara sahiptir. Bu araştırmanın kuramsal temeli gelişimsel kariyer kuramlarından olan Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişim Modeli'ne dayanmaktadır ve araştırma bulgularının bu kuramsal görüşü desteklemesi beklenmesine rağmen elde edilen bulgular bu görüşü desteklememektedir.

Bu araştırmanın bulguları, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin doğum sırası bakımından anlamlı bir farka sahip olmadığını göstermektedir. Doğum sırası kavramını psikoloji literatüründe ilk kullanan Adlerdir. Meslek seçimi ve kariyer gelişimi ile doğum sırasının ilişkisini inceleyen araştırmaları derleyen Watkins (1992) Adler'in ilk çocuğun baskın olma ve sorumluluk sahibi olma özelliklerinin kariyer

gelişimlerinde de kendini gösterdiğini ifade etmiştir (Güneri, 2011). Literatürde ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimi ve doğum sırasının incelendiği araştırmaya rastlanmamıştır. Çelik'in (2018) ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmasında bu araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde kariyer gelişiminin doğum sırasına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Bu araştırmanın bulguları ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin anne eğitim düzeyi bakımından anlamlı bir farka sahip olmadığını göstermektedir. Literatürdeki bazı araştırmaların sonuçları bu araştırmadan elde edilen bulguyu desteklemektedir. Lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarda Çakar (1997), Sekmenli (2000) ve Bal (1998) mesleki olgunluk ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemişler ve annenin eğitim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bazı araştırma sonuçları da anne eğitim düzeyi ile kariyer gelişiminin arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Akbıyık (1996) ve Kracke (1997) ergenlerin kariyer gelişimi ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulmamışlardır. Yayla (2011) de çocukların kariyer gelişim düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulmamıştır.

Bu araştırmanın bulguları ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin baba eğitim düzeyi bakımından anlamlı bir farka sahip olmadığını göstermektedir. Literatürdeki bazı araştırmaların sonuçları bu araştırmadan elde edilen bulguyu desteklemektedir. Lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarda Çakar (1997), Sekmenli (2000) ve Bal (1998) mesleki olgunluk ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemişler ve babanın eğitim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Çelik (2018) baba eğitim düzeyinin ÇKGÖ alt boyutlarından zaman perspektifi kavramını anlamlı şekilde yordadığını ifade etmiştir. Bazı araştırma sonuçları da babanın eğitim düzeyi ile kariyer gelişiminin arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Akbıyık (1996), Rosenthal ve Hansen (1981) ve Kracke (1997) ergenlerin kariyer gelişimi ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulmamışlardır.

Bu araştırmanın bulguları ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin anne ve babayla birlikte yaşayıp yaşamama bakımından anlamlı bir farka sahip olmadığını göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer seçiminde aile etkilerinin, benlik saygılarının ve cinsiyetlerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Ayrıca bu araştırmada 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin çocukluk kariyer gelişim düzeylerinin algılanan başarıya, sınıf düzeyine, doğum sırasına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve anne babayla birlikte yaşayıp yaşamamaya göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayanan sonuç ve öneriler sunulmuştur.

1. Bu araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimleri benlik saygılarının ve kariyer seçiminde aile etkisinin ve cinsiyetlerinin (kız olmak) anlamlı olarak ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Bir başka ifadeyle de ortaokul öğrencilerinin benlik saygıları, kariyer seçiminde aile etkileri ve cinsiyetleri (kız olmak) birlikte kariyer gelişimlerini %25 oranında yordamıştır. Bu bulgu ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeye yönelik çalışmalarda benlik saygılarının kariyer gelişim sürecinde ailelerinin ve cinsiyetin (kız olmak) dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Örneğin gelecekte yapılacak uygulamalı araştırmalarda ortaokul öğrencilerinin kariyer farkındalıklarını ve gelişimlerini zenginleştirme amaçlı araştırmalarda bu çocukların benlik saygılarını zenginleştirmeyi, kariyer seçimlerinde aileleri ile ilişkilerine odaklanan etkinlikleri içeren psikoeğitim programlarının, grup rehberliği programlarının geliştirilmesi önerilebilir.
2. Bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kız öğrencilerin kariyer gelişimi ortalamaları erkeklerinkinden yüksek ve kız olmak kariyer gelişiminin anlamlı yordayıcısı olarak çıkmıştır. Bu nedenle gelecekte kariyer gelişimi zenginleştirmeyi amaçlayan deneysel araştırmalarda psiko eğitim programı, grup rehberliği, mesleki, psikolojik danışma uygulamalarında kızların kariyer gelişimi

düzeylerinin erkeklerinkinden yüksek olabileceğinin dikkate alınması önerilir. Ancak burada söylenmek istenilen cinsiyet ayrımcılığının değil fırsat eşitliğinin vurgulanmasıdır.

3. Bu araştırma ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde çalışılmıştır. Gelecekte dördüncü ve beşinci sınıf düzeylerinden oluşan örneklemeler üzerinde çalışılması önerilir.
4. Bu araştırma kesitsel bir yöntemle çalışılmıştır. Aynı araştırmanın uzunlamasına yöntemle çalışılması kariyer gelişimindeki ilerlemenin daha açık ve anlaşılır bir şekilde belirlenmesini sağlayacaktır.
5. Bu araştırmanın çalışma grubu daha çok kendini orta sosyoekonomik düzeyde algılayan katılımcılardan oluşmaktadır. Aynı araştırmanın üç sosyoekonomik düzeyi de içerecek örneklem üzerinde çalışılması önerilir. Çünkü böyle bir araştırmanın sonuçları sosyoekonomik düzeyin kariyer gelişimi üzerindeki etkisini anlamak için önemlidir.
6. Araştırmada algılanan akademik başarının öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu araştırmanın bulgularına göre ortaokul öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeyleri düşükten ortaya doğru yükseldikçe kariyer gelişimi düzeylerinin yükseldiği görülmüştür. Bu bulgu öğrencilerin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeye yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini sunarken onların akademik başarılarının dikkate alınmasının gereğini ortaya koymaktadır. Daha açık bir anlatımla, çocukların akademik başarılarını artırmaya yönelik rehberlik hizmetlerinin onların kariyer gelişimlerini artırmada etkili olacağı söylenebilir. Ortokullarda görev yapan okul psikolojik danışmanlar eğitsel rehberlik hizmetleri kapsamında çocukların motivasyonlarını ve akademik başarılarını artırmaya yönelik hizmetler sunarak onların kariyer gelişimlerini zenginleştirebilirler.
7. Akademik başarı ve kariyer gelişimi arasındaki ilişkiyi dikkate aldığımızda, kariyer gelişimi ile ilgili yapılacak araştırmalarda okul temelli kariyer gelişimi, okula bağlanma gibi kavramların da yapılacak araştırmalara konu olması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbıyık, Y. (1996). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Altınay, B. (2015). *Lise öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Konya.
- Arıcak, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avşaroğlu, S. & Üre, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 85-100.
- Ayas, T., Deniz, M. & Kağan, M. (2010). Ginzberg ve arkadaşlarının gelişim kuramına dayalı örnek bir mesleki grup rehberliği çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 1096-1117.
- Bacanlı, F. (1995). *Mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H. (2006). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Bacanlı, F., Özer A. & Sürücü, M. (2007). *Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği'nin Faktör Yapısı ve Güvenirliği*. 9.Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 17-19 Ekim, Çeşme, İzmir, Altın Yunus Otel.
- Bacanlı, F., & Sürücü, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri İle Ebeveynle Bağlanmaları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.
- Bacanlı, F. (2016). Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37).<http://www.turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/91> adresinden erişildi.
- Bal, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. San Francisco: W. H. Freeman.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child development*, 72(1), 187-206.
- Bayındır, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beale, A. V. (2000). Elementary school career awareness: A visit to a hospital. *Journal of Career Development*, 26, 65-72.
- Blustein, D. L. (1987). Decision-making styles and vocational maturity: An alternative perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 30(1), 61-71.
- Blustein, D. L. (1989). The role of goal instability and career self-efficacy in the career exploration process. *Journal of Vocational Behavior*, 35(2), 194-203.
- Bobo, M., Hildreth, B., & Durodoye, B. (1998). Changing patterns in career choices among african american, hispanic, and anglo children. *Professional school counseling*, 1(4), 37.
- Bozgeyikli, H., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 125-136.

- Brook, J. S., Whiteman, M., Peisach, E., & Deutsch, M. (1974). Aspiration levels of and for children: Age, sex, race, and socioeconomic correlates. *The Journal of Genetic Psychology*, 124(1), 3-16.
- Brown, S. D. & Lent, R. W. (Eds.). (2004). *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons.
- Can, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Cook, T. D., Church, M. B., Ajanaku, S., Shadish, W. R., Kim, J. R., & Cohen, R. (1996). The Development of Occupational Aspirations and Expectations among Inner-City Boys. *Child development*, 67(6), 3368-3385.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Creed, P. A., Patton, W., & Prideaux, L. A. (2007). Predicting change over time in career planning and career exploration for high school students. *Journal of adolescence*, 30(3), 377-392.
- Crites, J. O. (1969). *Vocational psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Çakar, M. & Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(9), 113-131.
- Doğan, H. (2011). Ağ bağlantılı sınıf rehberliği uygulamasının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 1077-1098.
- Dorr, A., & Lesser, G. S. (1980). Career awareness in young children. *Communication Research and Broadcasting*, 3, 36-75.
- Erkuş, A. (2013). Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci. Ankara: Seçkin
- Evren, M. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gibson, D. E. (2004). Role models in career development: New directions for theory and research. *Journal of Vocational Behavior*, 65(1), 134-156.
- Gillies, R. M., McMahon, M. L., & Carroll, J. (1998). Evaluating a career education intervention in the upper elementary school. *Journal of Career Development*, 24(4), 267-287.

- Ginzberg, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. & Herma, J. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. New York: Columbia University.
- Ginzberg, E. (1952). Toward a theory of occupational choice. *Occupations*, 30, 491- 494.
- Gottfredson, L. S. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 549-579.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. *Career choice and development*, 4, 85-148.
- Gottfredson, L.S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise and self-creation. In D.Brown and Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Gottfredson, L.S., (2005). Applying Gottfredson's Theory of Circumscription and Compromise in Career Guidance and Counseling. In S.D. Brown & R.W. Lent (Eds.), *Career development and counselling: putting theory and research to work* (pp. 71-100). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Gysbers, N. C. (1996). Meeting the Career Needs of Children and Adolescents. *Journal of Vocational Education Research*, 21(4), 87-98.
- Hamamcı, Z. (1996). Aile rehberliğinin anne babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hamamcı, Z., & Çoban, A. E. (2016). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27).
- Harren, V. A., Kass, R. A., Tinsley, H. E., & Moreland, J. R. (1978). Influence of sex role attitudes and cognitive styles on career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 25(5), 390.
- Heatherton, T. F., & Polivy, J. (1991). Development and validation of a scale for measuring state self-esteem. *Journal of Personality and Social psychology*, 60(6), 895.
- Helwig, A. A. (1998). Occupational aspirations of a longitudinal sample from second to sixth grade. *Journal of Career Development*, 24(4), 247-265.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.

- Johnson, L.S. (2000). The relevance of school to career: A study in student awareness. *Journal of Career Development*, 26, 263-276.
- Jordan, T. E. (1976). Preschool influences on occupational knowledge of seven-year-olds: A prospective study. *Journal of Experimental Education*, 44, 27-37.
- Kağnıcı, D. Y. (1999). Vocational maturity of METU preparatory school students. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kammeyer-Mueller, J. D., Judge, T. A., & Piccolo, R. F. (2008). Self-esteem and extrinsic career success: Test of a dynamic model. *Applied Psychology*, 57(2), 204-224.
- Kaya A. & Saçkes, M. (2004) Benlik Saygısı Geliştirme Programının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (21), 49-56.
- King, S. (1989), Sex Differences in a Causal Model of Career Maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-215.
- Krumboltz, J. D., Mitchell, A. M., & Jones, G. B. (Eds.). (1979). *Social learning and career decision making*. Cranston, RI: Carroll.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel.
- Liu, J., McMahon (2016). Child Career Development in Family Contexts. Watson, M. and McMahon, M., (Ed.), *Career Exploration and Development in Childhood. Perspectives from Theory, Practice and Research* in (p. 101-114) Taylor & Francis
- Legum, H. L. (2002). *Investigating the Relationships Between At-risk Middle School Students' Career Maturity Levels and Their Academic Achievement, Self-esteem and Classroom Behavior*. Doctoral Thesis, The Faculty of Columbian College of Arts and Sciences of The George Washington University.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. *Career choice and development*, 4, 255-311.
- Levinson, E. M., Ohlers, D. L., Caswell, S. and Kiewra, K. (1998), Six Approaches to the Assessment of Career Maturity. *Journal of Counseling & Development*, 76: 475-482. doi:[10.1002/j.1556-6676.1998.tb02707.x](https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1998.tb02707.x)
- Luzzo, A.D. (1995). Gender differences in college students' career maturity and perceived barriers in career development. *Journal of Counseling and development*, 73. 319-322.
- McMahon, M., Carroll, J., & Gillies, R. M. (2001). Occupational aspirations of sixth-grade children. *Australian Journal of Career Development*, 10, 25-31.

- Mitchell, L. K. (1996). Krumboltz's learning theory of career choice and counseling. *Career choice and development*, 3, 233-280.
- Munson, W. W. (1992). Self-Esteem, Vocational Identity, and Career Salience in High School Students. *The Career Development Quarterly*, 40(4), 361-368.
- Niles, S. G., Bowlsbey, J.H., (2002). Career development interventions in the 21st century. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Orhan, A. A. & Ültanır, E. (2014). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile karar verme düzeyleri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 43 – 55.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 11(3), 241-257.
- Özünlü, M. B. & Bacanlı, F., (2015). Kariyer seçiminde aile etkisi ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 13-32.
- Park, JH., Rojewski, J.W. & Lee, I.H. *Int J Educ Vocat Guidance* (2018) 18: 1. <https://doi.org/10.1007/s10775-017-9342-5>
- Roe, A. (1957). Early determinants of vocational choice. *Journal of counseling psychology*, 4(3), 212.
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. *American Journal of Orthopsychiatry*, Vol 36(3), Apr 1966, 560-562
- Sahranç, Ü. (2000). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sapmaz, H. İ. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi-kesitsel bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Savickas, M. L., (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. In Brown, D. (Ed.), *Career choice and development* (pp. 149-205). San Francisco: Jossey-Bass.
- Schultheiss, D., Kress, H., Manzi, A., and Glasscock, J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist*, 29, 214-239.

- Schultheiss, D. E. P. & Stead, B.G. (2004). Childhood Career Development Scale: Scale Construction and Psychometric Properties. *Journal of Career Assessment*, 12(2), 113-134.
- Seçer, I., Gülbahçe, A., & Ateş, B. (2013). Mesleki Grup Rehberlik Etkinliğinin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Yetkinlik Düzeylerine Etkisi. *Turkish Journal of Education*, 2(1).
- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sharf, R. S. (2017). Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması. F. Bacanlı & K. Öztemel (Ed.), *Çocuklukta kariyer gelişimi* (F. Bacanlı, Çev.) içinde (s. 177-208). Ankara: Pegem.
- Siyez, D.M. (2011). Gelişimsel Yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı, Kuramdan Uygulamaya* içinde (s. 172-217). Ankara: Pegem
- Stead, G. B., & Schultheiss, D. E. P. (2010). Validity of Childhood Career Development Scale scores in South Africa. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 10(2), 73-88.
- Super, D. E. (1950). Testing and using test results in counseling. *Occupations: The Vocational Guidance Journal*, 29(2), 95-97.
- Super, D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, 185-190.
- Super, D.E. (1957). *The psychology of careers: An Introduction to vocational development*. New York: Harperand Row.
- Super, D.E. (1963). "Vocational development in adolescence and early adulthood:Tasks and behaviors." In Super, D.E., Starishousky, N. M., Jordoan, J. P. *Career Development Self-Concept Theory*. N.Y: Teachers College, Colombia University. 79-95.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development.*Journal of vocational behavior*, 16(3), 282-298.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks ve Associates (Fds.), *Career choice and development*, 2nd ed., pp. 197-261.
- Super, D. E., Starishevsky, R., Matlin, N. & Jordaan, J. P. (1963). *Career development; Self-concept theory*. New York: CEEB Research Monography.

- Sürücü, M. (2005). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sürücü, M., Kontaş, H., & Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/15 Fall 2015, p. 801-820.
- Şahin, A. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretimde yöneltme yönergesi'nin uygulandığı düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ve ortaöğretim okul tercihleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şekerli, B. (2016). *Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ile kariyer gelişimleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2015) Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı. (Baloğlu, M., Çev). Ankara:Nobel Yayınları
- Tokar, D. M., Withrow, J. R., Hall, R. J., & Moradi, B. (2003). Psychological separation, attachment security, vocational self-concept crystallization, and career indecision: A structural equation analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 3.
- Tracey, T.J. (2001). The development of structure of interest in children: Setting the stage. *Journal of Vocational Behavior*, 59.
- Tracey, T.J., (2002). Development of interests and competency beliefs: A 1-year longitudinal study of fifth- to eighth-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148-163.
- Tracey, T. J. G., Lent, R. W., Brown, S: D., Soresi, S. & Nota, L. (2006). Adherence to RIASEC structure in relation to career exploration and parenting style: Longitudinal and ideothetic considerations. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 248-261.
- Turner, S. L., Steward, J. C., and Lapan, R. T. (2004). Family factors associated with sixth-grade adolescents' math and science career interests. *The Career Development Quarterly*, 53, 41-52.
- Uskaner, A. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin lise birinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Usluer, E. (1996). *Meslek inceleme yaşantısının mesleki olgunluğa etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

- Uzer, A. S. (1987). *Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ürün, A.E. (2010). *Lise öğrencilerinin kendine saygı düzeyleri ile mesleki olgunlukları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Waltz, Garry R. (1991). *Counseling to enhance selfesteem*. <http://search.Epnet.com/direct.asp?an:ED328827&db=eric&tg=AN>. Tarama tarihi: 17.07.2002, 14.40.
- Weinger, S. (1998). Children living in poverty: Their perception of career opportunities. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 79(3), 320-330.
- Wright, J. C., Huston, A. C., Truglio, R., Fitch, M., Smith, E., & Piemyat, S. (1995). Occupational portrayals on television: Children's role schemata, career aspirations, and perceptions of reality. *Child development*, 66(6), 1706-1718.
- Yayla, A. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazar, A.R. (1997). Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Young, R. A., & Friesen, J. D. (1992). The intentions of parents in influencing the career development of their children. *The Career Development Quarterly*, 40(3), 198-206.
- Zeren, G. (1999). Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Zuckerman, D. M., & Sayre, D. H. (1982). Cultural sex-role expectations and children's sex-role concepts. *Sex Roles*, 8, 853–862.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..